

**Ko ho’o
fakahinohino ki he
ngaahi sēvesi
tokoni
ma’a e kakai
faingata’a’ia’**

Tongan

Your Guide to Disability Support Services, June 2014.

Produced by Le Va on behalf of the Ministry of Health,
as part of Faiva Ora, The National Pasifika Disability Plan.

Ministry of Health
PO Box 5013, Wellington, New Zealand.
www.moh.govt.nz/disability

HP5241, ISBN 978-0-478-366684-6 (print)

*The Ministry of Health would like to thank and acknowledge Le Va
for their work and effort put in to creating this resource.*

Le Va
www.leva.co.nz

Ko e hā 'a e me'a 'oku 'i he tohi fakahinohino ni?

1. Ko e ki'i tohi' ni..... 5

Koe ngaahi fakahinohino fekau'aki moe ngaahi potu ngāue tokoni kihe kau faingata'a 'ia.

2. Ko ho'o ngaahi fiema'u' 15

Tokoni ma'au mo ho famili.

3. Ko e nofo 'i ho 'apinofo'anga 21

Tokoni ki he nofo 'i he komiunitii' ('apinofo'anga, fakapa'anga mo e fefononga'aki).

4. Ko ho 'ātakai' 27

Ko e ha 'a e ngaahi sevesi 'oku ma'u?..... 28

Ngaahi me'angāue ki ha fa'ahinga ta'u motu'a pe 32

Ngaahi fakalelei ki ho fale' nofo'anga – tokoni ke fakahoko 'i ho 'api' nofoanga..... 34

Ngaahi fakalelei ki ho'o me'alele' – tokoni ma'au ke ke lava 'o fefononga'aki ai 35

Tokoni ma'ae kakai kuo po'uli pe kuo hoholo hifo 'o si'isi'i ange 'enau vakai 36

Tokoni ma'ae kakai kuo malu 'enau fanongo pe kuo hoholo hifo 'a e si'isi'i ange 'enau fanongo 39

5. Ko ho'o ngaahi totonu' 45

Ko e me'a ke fai kapau oku ke ta'efiemālie.

6. Ngaahi tu'asila ki he fetu'utaki' ma'ae kakai faingata'a'ia' (Disabilities Directory) 49

Koe ngaahi telefoni moe tu'asila 'oe ngaahi potungāue tokoni ma'a e kau faingata'a 'ia.

Ko e ki'i tohi' ni

Koe ngaahi fakahinohino fekau'aki moe ngaahi potu ngāue tokoni kihe kau faingata'a 'ia.

'I he kongā ko 'eni'

Founga ke ma'u atu ai 'a e ngaahi sēvesi tokoni ma'ae kakai faingata'a'ia', 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui'

Ko e hā 'a e faingata'a'ia?

Ko e hā 'a e tokoni 'oku ala ma'u?

'Oku ma'au nai 'a e ngaahi sēvesi tokoni ko 'eni?

'Oku fiha 'a e totongi ki he ngaahi sēvesi' ni?

Ngaahi sēvesi tokoni kehe 'e ala ma'u'

Ko e Founga 'o e Ngāue 'a e
NASC

Founga ke ma'u atu ai 'a e ngaahi sēvesi tokoni ma'ae kakai faingata'a'ia', 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui'

Kapau 'oku' ke nofo 'i Nu'u Sila, ko e tokotaha nofo fonua koe pea kuo 'i ai ha'o faingata'a'ia 'i ha vaha'a taimi lōloaange, kā 'oku 'ikai teke 'i he malumalu 'o e ACC, 'e malava pe keke ma'u 'a e ngaahi sēvesi tokoni 'a ia 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui'.

Sēvesi 'Oku nau tuku atu 'a e ngaahi fakamatala mo e fale'i ma'aekakai faingata'a'ia'

'Oku 'i ai 'a e alepau 'a e Potungāue Mo'ui' mo e ngaahi kautaha kehekehe 'i he fonua' ni ke nau tuku atu 'a e ngaahi fakamatala mo e fale'i ma'ae kakai faingata'a'ia'.

Koe ngaahi sēvesi ko 'eni 'oku ta'e totongi, pea 'e malava ke ma'u pē ia 'e ha taha. Te nau tuku atu ha ngaahi fakamatala fekau'aki mo e ngaahi sēvesi tokoni kuo faka'atā ma'ae kau faingata'a'ia, mo e founga ke ma'u ai.

Ngaahi Sevesi Tauhi 'Aataakai. (Environmental Support Services)

Kapau 'oku 'iai hao faingata'a'ia 'ihono fai ho'o ngaahi ngaue faka'aho koe'uhi ko ho tisiapiliti, mahalo pe te ke lava ke ma'u ha ngaahi sevesi ke ke tokonia koe. 'Oku lava ke kau heni 'a e:

- Ngaahi naunau pe ko ha fulihi ho fale pe ko e me'alele
- Fa'ahinga pou pou ke tokonia koe kapau kuo po'uli pe holo hifo ho'o vakai.
- Fa'ahinga pou pou ke tokonia koe kapau kuo malu pe holo hifo ho'o ongo.

'I he keisi ia 'e ni'ihii 'oku malava pe ke ke ma'u ha tokoni fakakonga ki ha:

- Totongi 'o e la'i'ulu loi pe konga la'i'ulu pe
- fo'i huhuloi

Sevēsi ki hono vakai'i 'a e ngaahi palopalema mo fokotu'utu'u ha ngaahi sevēsi tokoni ma'ana. (NASC)

Ke vakai'i pe 'oku ke taau ke ma'u 'ae ngaahi sevēsi tokoni 'oku ha atu i he tafa'aki tōomata'u 'o e peesi ni. 'Oku mahu'inga ke fakafetu'utaki koe ki he NASC Ko e NASC 'oku i ai 'a 'enau aleapau mo e Potungāue Mo'ui' ke fokotu'utu'u ha ngaahi sevēsi tokoni ma'au Te nau fakahaātu kiate koe kapau 'oku ke fe'unga ke ma'u 'a e ngaahi tokoni ko ia. Te nau fengaue'aki mo koe ke vakai'i ho ngaahi fiema'u mo fokotu'utu'u 'a e ngaahi sevēsi tokoni 'e fe'unga kiate koe.

Ki ha toe fakamatala lahi ange felāve'i mo e founa ngaue 'a e NASC, vakai ki he ngaahi fakahinohino 'i he peesi 10.

Tokoni 'i 'Api mo e Komiunitii'

Kapau 'oku' ke fie nofo pē 'i ho 'api 'o'ou' kā 'oku' ke fiema'u ha tokoni ke ke fakahoko ai 'eni, 'e ala lava ke ke ma'u atu ha tokoni ki he ngaahi tauhi fakafo'ituitui ki ho'o mo'ui' (hangē ko ho'o ma'u me'atokoni', saoa', fakatui 'o ho vala'), ngaahi houa ma'u me'atokoni' mo e tauhi 'api'.

Tokoni ki he Nofo 'i he Komiuniti Tauhi'

'Oku felāve'i 'a e sevēsi ko 'eni' mo hono tokoni'i koe ke ke nofo 'i ha 'ātakai faitokonia 'oku hangē pē ko ha 'api' 'i ho komiunitii'. 'Oku 'i he 'api tauhi' ni 'a e kau ngāue totongi ke nau tokoni'i koe ke ke tokanga'i pē koe mo ke kau atu ki he ngaahi me'a 'oku hoko 'i he komiunitii'.

Ngaahi Sēvesi ki he Tauhi 'i he Mālōloo'

'Oku fa'a 'oatu kiate koe 'e he ngaahi sevēsi ki he tauhi 'i he mālōloo' ha feitu'u ke ke nofo fakataimi ai lolotonga 'a ha ki'i mālōlō 'a ho'o tokotaha tauhi' pe ko ho fāmilii/ kāinga' mei honau fatongia angamaheni ko hono tokoni'i koe 'i 'api'.

Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi'

Kapau 'oku' 'i ai ha'o tokotaha tauhi taimi kakato ta'etotongi, 'e ala lava ke nau ma'u atu ha tokoni fakapa'anga mei' he Potungāue Mo'ui'. Ko e Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi' (Carer Support Subsidy) ko ha pa'anga totongi ia 'e lava ke nau fakakau atu ki ha fakamole ki hano totongi 'o ha tokotaha kehe ke nau tauhi kiate koe, koe'uhi' ka nau ki'i mālōlō.

Ko e Pa'anga Kuo Fakatautaha

'Oku hanga 'e he Pa'anga Kuo Fakafoi'ituitui'io 'oate kiate koe 'a e faingamalie lahi ange ke ke filii mei ai pea ke ke pule'i hono ngaue 'aki 'a e ngaahi tokoni ko'eni kuo ke kole, pea ko hai te ne fai atu eni ma'au.

Ko e Nofo 'oku Tokonia

'Oku tokonia koe 'e Nofo 'Oku Tokonia ke ke nofo tau'ataaina 'ihe'enau 'oatu ha tokoni 'i he ngaahi 'elia koia 'iho'o mo'ui 'oku fiema'u ha tokoni, hange ko e sopingi, leva'i e pa'anga pe kuki, pea mo ha tokoni 'i he taimi 'oku ke fengaue'aki mo e ngaahi potungāue hange ko e Work and Income pe ko ho'o pangike.

Ko e hā ha faingata'a'ia?

Ki he ngaahi taumu'a 'o e tūhulu' ni, 'oku faka'uhinga'i 'e he Potungāue Mo'ui' ha tokotaha 'oku 'i ai hano faingata'a'ia ko ha taha ia kuo sivi'i 'oku' ne ma'u ha:

- faingata'a'ia fakaesino
- faingata'a'ia fakae'atamai
- faingata'a'ia fakaeongo, hangē ko e mole 'a 'ene vakai' pe fanongo' (pe ko hano fakataha'i 'o e ongo me'a' ni).

'Oku ngalingali ke hokohoko atu 'a e faingata'a'ia ko 'eni' 'o 'ikai toe si'i hifo 'i he māhina 'e ono pea 'e tupu mei ai ha 'ikai lava 'a e tokotaha ko ia' 'o nofo 'iate ia pē ta'e te ne ma'u atu ha tokoni.

Ko e hā 'a e tokoni 'oku ala ma'u?

'Oku 'oatu 'e he tūhulu' ni 'a e fakamatala 'oku fiema'u ke ke 'ilo ki ai', fekau'aki mo e ngaahi sēvesi tokoni kehekehe ma'a' e kakai faingata'a'ia' mei' he Potungāue Mo'ui', pea mo e founga ho'o kumi ha tokoni ke ke tohi kole ai ki he ngaahi sēvesi ko 'eni':

- Ngaahi Sevesi ki he Malolo
- tokoni ma'a ho'o tokotaha tauhi'
- ngaahi sēvesi tokoni 'i 'api mo e komiunitii'
- ngaahi sēvesi tokoni ki he nofo 'i he komiuniti tauhi'
- tokoni 'oku' ke fiema'u ki ho 'ātakai', hangē ko e ngaahi me'a ngāue, fakalelei ki he fale' pe pa'anga tokoni ma'a' e fānau 'oku fiema'u ke nau tui matasio'ata'.

'Oku ma'u atu 'a e fakamatala lahi ange ki he ngaahi sēvesi takitaha ko 'eni' 'i loto 'i he tūhulu' ni.

'Oku ma'au nai 'a e ngaahi sēvesi tokoni ko 'eni?

'E lava ke ke tohi kole ki he ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia' 'a ia 'oku hā atu 'i he tūhulu' ni kapau 'oku:

- ke ma'u ha faingata'a'ia 'oku ngalingali ke hokohoko atu 'o laka hake 'i he māhina 'e ono'
- 'ikai ke ke lava 'o fakahoko lelei' 'iate koe pē 'a ho'o ngaahi ngāue faka'aho' ta'e hoko atu ha fakatamaki kiate koe
- 'ikai ke kāpui koe 'i he malumalu 'o e ACC
- ke tangata'ifonua pe nofo fonua 'i Nu'u Sila, pe ko ho'o ha'u mei' ha fonua 'e taha 'oku 'i ai ha'ane alepau fakapa'anga mo Nu'u Sila.

Ko e konga lahi 'o e ngaahi sēvesi' 'oku ala ma'u atu ia ma'a' e kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia 'oku nau si'i hifo 'i he ta'u 65. Ko e ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia 'oku nau motu'a ange 'i he ta'u 65, pea 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia 'oku fekau'aki mo honau ta'u motu'a' pe 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia fakae'atamai, 'oku sivi fakafuofua'i mo fakapa'anga kinautolu ia 'e he ngaahi poate mo'ui fakavahe'.

'Oku malava ke kau i he naunau mo e fulihi 'o e fale he fakakaukau'i 'a e kakai 'oku 'ikai lava 'o sio pe fanongo he kau tisi'eipolo 'o ha fa'ahinga to'u pe.

Ko e ngaahi sēvesi tokoni 'oku fakaikiiki atu 'i he konga "Ko ho 'Ātakai'" 'o e ki'i tohi' ni, 'oku 'atā atu ia ki he ngaahi ta'u motu'a kotoa pē kaekehe pē ke ke a'usia 'a e ngaahi makatu'unga 'oku hā atu 'i 'olunga'.

'E lava 'eni 'e he kau fale'i 'a e DIAS:

'E lava 'e he kau fale'i 'a e Disability Information and Advisory Service (DIAS) 'o:

- talaatu 'a e ngaahi sēvesi kehekehe 'oku ala ma'u'
- talaatu pe ko hai 'a ho'o sēvesi NASC 'i ho feitu'u' pea mo e founga 'o e fetu'utaki ki ai'
- fale'i atu koe ki he ngaahi sēvesi 'oku 'oatu 'e he ngaahi kautaha kehe 'a ia te nau toe ala lava 'o 'oatu ha tokoni mo ha pou pou ('o hangē ko e ngaahi vahe penefiti 'a e Work and Income).

Ko e Vaka Tautua 'a e potungāue 'a e pule'anga ma'a e tukui motu 'a e Pasifiki DIAS pea te mou lava 'o fetu'utaki ta'etotongi ki ai he **0800 025 282**.

'Oku fiha 'a e totongi ki he ngaahi sēvesi' ni?

Ko e tokolahi 'o e ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia 'oku fakapa'anga kakato kinautolu 'e he Potungāue Mo'ui'. Kaekehe, 'oku 'i ai 'a e ngaahi sēvesi 'e ni'ihi 'oku nau 'eke ha ngaahi totongi, pea 'e ngali te nau fiema'u atu ke ke totongi ha konga 'o e ngaahi totongi' ni 'i ha ngaahi taimi 'e ni'ihi.

Ngaahi tokoni kehe 'oku ala ma'u'

'Oku ha atu 'i he Disability Directory 'i he tohi fakahinohino ni 'a e ngaahi sēvesi kehe 'oku fakapa'anga 'e he pule'anga'.

'Oku 'i ai foki mo e konga 'oku fakamahino atu ai ho'o ngaahi totonu' 'i ho tu'unga ko e tokotaha koe 'oku' ke faka'aonga'i 'a e ngaahi sēvesi ki he mo'ui lelei'.

'Oku toe ma'u atu foki 'a e ki'i tohi' ni 'i he ngaahi lea kehekehe 'a e kakai Pasifiki'.

Ko e Founga 'o e Ngāue 'a e NASC

Kapau 'oku' ke nofo 'i Nu'u Sila, ko ha tokotaha nofo fonua Nu'u Sila koe pea 'oku' 'i ai hao faingata'a'ia taimi lōloa kā 'oku' 'ikai kāpui eni' 'i he malumalu 'o e ACC, 'e ngali lava ke ke ma'u ha tokoni 'o fou 'i he Ngaahi Sēvesi Tokoni 'a e Potungāue Mo'ui' ma'a' e Kakai Faingata'a'ia'. Ko e founga lelei taha ke 'ilo ai 'eni' ko ha'o fetu'utaki mo ha kautaha Needs Assessment Service Coordination, 'oku fa'a 'iloa 'eni ko e NASC.

Fakafehokotaki'

'E lava ke ke fakafehokotaki atu koe pe 'e lava 'e ha taha 'o e kakai 'oku hā atu 'i lalo' 'o fakafehokotaki atu koe ki ha NASC kaekehe pē kuo' ke 'osi loto ki heni:

- ho fāmili', kāinga' pe tauhi'
- ha toketā pe tokotaha ngāue fakapalofesinale ki he mo'ui lelei'
- ha taha mei' ha kautaha ma'a' e kakai faingata'a'ia' pe mei' he komiuniti tauhi'.

'Oku 'i ai 'a e ngaahi NASC 'e ni'ihi te nau fiema'u atu ha tohi fakafehokotaki. 'E 'i ai 'a e ngaahi foomu fakafehokotaki 'a e kautaha takitaha, 'a ia te nau lava 'o meili'i atu 'eni kiate koe. 'E ngali lava foki ke ke ma'u atu ha foomu fakafehokotaki 'i he 'initaneti'.

Ko hai 'oku 'atā ki ai'

'Oku 'i ai 'a e ngaahi makatu'unga 'a e Potungāue Mo'ui' kuo pau ke ke a'usia kimu'a pea toki fakakaukau'i koe ke ke kau atu ki he ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia' 'a ia 'oku nau fakapa'anga'.

'E talaatu 'e he kautaha NASC kapau 'oku' ke a'usia 'a e ngaahi makatu'unga ko ia'.

'E anga fēfē ha'aku ma'u 'a e NASC 'i hoku feitu'u?

Ke ma'u 'a e ngaahi fika fetu'utaki 'o e NASC 'i ho feitu'u':

- telefoni ta'etotongi ki he **0800 693 342** (0800 NZFDIC)
- vakai ki he – www.moh.govt.nz/moh.nsf/indexmh/disability-contact-nasc.

Kapau 'oku' ke motu'a ange 'i he ta'u 65, 'e lava ke ke ma'u atu ha sēvesi NASC 'o fou 'i ho'o poate mo'ui fakavahe (DHB) 'i ho feitu'u'.

Kapau 'e 'ikai ke ke maa'usia 'a e ngaahi makatu'unga ki he fakapa'anga 'a e Potungāue Mo'ui', 'e lava 'e he kautaha NASC 'o tokoni atu ke kumi ha ngaahi sēvesi kehe te nau ala tokoni atu.

Sivi fakafuofua'i 'o e ngaahi fiema'u'

'E ngāue mo koe ha taha 'o e kau ngāue 'a e kautaha NASC ke 'ilo pe ko e hā 'a ho'o ngaahi fiema'u'. 'Oku kau ki heni 'a e talanoa mo koe fekau'aki mo e ngaahi me'a te ke lava pē 'e koe 'o fakahoko ma'au', ko e hā 'a e tokoni 'oku' ke lolotonga ma'u', ko e hā 'a e me'a 'oku' ke fiema'u ke lava' pea mo e hā 'a e tokoni te ke fiema'u ke ke lava'i ai 'eni'. 'Oku ui eni ko hono sivi fakafuofua'i 'o e ngaahi fiema'u'.

Sivi fakafuofua makehe

'Oku 'iai 'a e taimi 'e fiema'u ai ha fakamatala fakaikiiki ange ke malava'o 'ilo'i ho'o ngaahi fiema'u mo e ngaahi tokoni 'oku ala ma'u. 'Oku lava pe ke hanga 'e he NASC 'o fakahoko atu koe ki ha taha, hange ko ha occupational therapist pe physiotherapist 'aia te ne hanga 'o sivisivi'i ho'o ngaahi fiema'u pea mo e founa 'e lava lato ai ho ngaahi fiema'u. 'Oku lava foki 'e ho'o toketa 'o fakahoko atu koe ki he occupational therapist pe ko e physiotherapist ke fai hano sivisivi'i koe.

Fokotu'utu'u ngāue'

'Oku fa'a hoko 'eni hili 'a hono fakahoko 'o e sivi fakafuofua ki ho'o ngaahi fiema'u'. 'E fakama'ala'ala atu 'e ha tokotaha fokotu'utu'u ngāue 'a e ngaahi fa'ahinga tokoni mo e ngaahi sēvesi 'oku ala ma'u ke feau 'a ho'o ngaahi fiema'u'. 'E hiki leva 'a e fakamatala te mou talanoa ki ai' 'i he me'a 'oku ui ko e palani tokoni fakafo'ituitui.

'E fakahoko atu 'e he tokotaha fokotu'utu'u ngāue' 'a e ngaahi tokoni mo e ngaahi kautaha 'oku ala ma'u ke tokoni'i koe'. Te ke toki fili leva ha taha mei ai te ke fie faka'aonga'i, 'o fakatefito pē 'i he me'a 'e ala 'atā atu'.

'E fetu'utaki atu leva 'a e sēvesi NASC ki he kautaha ko ia' 'o talaange 'a e me'a 'oku fiema'u ke nau fakahoko atu ma'au', 'o fakatatau ki ho'o palani tokoni fakafo'ituitui'.

'E ngali 'e 'ikai fakapa'anga ia 'e he Ngaahi Sēvesi Tokoni ma'a' e Kakai Faingata'a'ia' 'a e ngaahi tokoni kotoa 'oku hā atu 'i ho'o palani tokoni'. 'E ngali fiema'u ia ke ke fokotu'utu'u pē 'e koe ha ni'ihi 'o e ngaahi me'a ko ia'. 'E ala lava 'e he kautaha NASC 'o fetu'utaki atu ki he kautaha 'oku felāve'i mo 'eni'.

'Oku fēfē ha' o tohi kole ki he ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia?

Ke ke tohi kole ki ha taha 'o e ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia' 'a ia 'oku hā atu 'i he tūhulu' ni, 'e fiema'u ia ke fai hao sivi ke fakafuofua'i ai 'a e ngaahi tokoni 'oku' ke fiema'u'. 'Oku 'uhinga 'eni' 'e fiema'u ia ke ke talanoa mo ho'o toketaa' pe ko e kautaha Needs Assessment and Service Coordination (NASC) 'i ho feitu'u' ke 'ilo mei ai pe ko e hā 'a e ngaahi tokoni 'oku' ke fiema'u'. 'E fakahoko 'e he kautaha NASC ha sivi ke fakafuofua'i 'a ho'o ngaahi fiema'u' pea nau fale'i atu 'a e ngaahi sēvesi lelei taha 'e fe'unga mo ho'o ngaahi fiema'u'. Te nau fokotu'utu'u leva 'a e ngaahi sēvesi ko 'eni' ma'au.

Ko e ngaahi tu'asila fetu'utaki ki he kautaha NASC 'i ho feitu'u' 'oku hā atu ia 'i he Disabilities Directory 'i he tūhulu' ni.

Ke fakafaingofua'i 'a e founga ngāue', ko ha kamata'anga lelei ha'o telefoni ki ha taha 'o e ngaahi DIAS ko 'eni' 'a ia te nau lava 'o tokoni atu ke fakafehokotaki koe pe ko ho fāmili' ki he kakai mo e ngaahi sēvesi totonu'.

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)

Ko e Vaka Tautua' ko e Sēvesi Ma'u'anga Fakamatala Fale'i mo e Tokoni fakafonua ia 'a e Kakai Pasifiki' 'a ia 'oku 'i ai 'a 'enau kau fokotu'utu'u ngāue 'i 'Okalani, Uelingatoni pea mo Christchurch te nau lava 'o 'oatu 'a e fakamatala, fale'i mo e tokoni 'i he ngaahi lea kehekehe 'a e kakai Pasifiki'.

'E lava foki 'e he ngaahi sēvesi 'i lalo' 'o tokoni'i 'a e kakai Pasifiki' mo honau ngaahi fāmili' ke nau ma'u atu ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia':

- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342.**

Ko ho'o ngaahi fiema'u'

Tokoni ma'au mo ho fāmili'.

'I he kongā ko 'eni'

**Ko e hā 'a e ngaahi
sēvesi 'oku ala ma'u ma'au
mo ho fāmili?**

Ngaahi Sevesi ki he Malolo

**Sēvesi Tokoni ki ho 'Apinofo'anga
mo e Komunitii' (HCSS)**

**Tokoni Fakapa'anga
ma'a' e Kau Tauhi'**

Fokotu'utu'u 'o e 'Elia Fakakolo

Pa'anga kuo Fakatautaha

Nofo 'oku Tokonia

Ko e hā 'a e ngaahi sēvesi 'oku ala ma'u ma'au mo ho fāmili?

Ko e kakai Pasifiki 'oku 'i ai hanau ngaahi faingata'a'ia' 'oku fa'a tokanga'i pē kinautolu 'i ho 'apinofo'anga. Ko e ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia' 'oku fa'u ia ke tokoni'i 'a e kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia' 'i he 'ātakai honsu 'apinofo'anga' pea mo tokoni'i 'enau ngaahi fiema'u fakafo'ituitui, pea mo'enau ngaahi fatongia faka'api '.

Ko e ngaahi tefito'i sēvesi tokoni 'oku ala ma'u' ko e:

- Ngaahi Sevesi ki he Malolo
- ngaahi sēvesi tokoni ki ho 'apinofo'anga mo e komiunitii'
- Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi'.

Koe ngaahi tokoni ko'eni 'oku kamata pe ia mei he lau houa 'o a'u ki he houa 'e 24 he uike, kae fakatefito pe 'i ho'o ngaahi fiema;u.

Ngaahi sevesi tokoni kehekehe mo e me'a kehe 'oku ma'u ko e:

Fokotu'utu'u 'o e 'Elia Fakakolo

Ko e Pa'anga Fakataautaha

Nofo 'Oku Tokonia

Ngaahi Sevesi Tokonia 'o e Autism Spectrum Disorder

Ngaahi Sevesi Ki He Malolo

Ko e ha 'a e Malolo?

'Oku 'i ai 'a e taimi 'e ni'ihi 'oku fiema'u 'e he tokotaha faingata'a'ia' ke nau ki'i mālōlō, pea 'oku pehē pē mo e kau tauhi 'oku nau fakahoko 'ae fatongia tauhi.

'Oku malava ke ma'u mei he Sevesi ki he Malolo ma'ae kau ngaue tauhimahaki taimi kakato, ha ki'i malolo taimi nounou ke fakasi'isi'i pe holoki hifo ai e ongosia. 'Oku toe malava ai foki ke ma'u 'e he mahaki ha taimi lelei mo fakamanako lolotonga 'oku malolo hono tokotaha tauhi.

Ki he tokotaha faingata'a'ia', 'oku 'uhinga 'eni ki he me'a 'e ua:

- ko ha fetongi ki he tokotaha tauhi 'i ho ' 'apinofo'anga', pe
- Fiema'u ke mavahe fakataimi 'o nofo 'i ha toe feitu'u te nau lava ke fakahoko e tauhi 'oku fiema'u.

'Oku fakafalala pe he ngaahi fiema'u 'a'au mo ho tokotaha tauhi. 'Oku tu'u pe 'a e kauaha tauhi ko'eni 'i ho kolo pea oku lahi 'a e ngaahi me'a kehe ke ke fili mei ai.

'Oku totonu ke ma'u mei he Sevesi Malolo ha 'aataakai 'oku malu mo fakafiefia ke malava ai 'a e kau ngaue ke tokonia koe ke ke kau he me'a ho kolo. 'E tokoni atu foki 'a e sevesi ke fakafetu'utaki koe mo ho kau tauhi ki he ngaahi netiueka tokoni 'oku ma'u.

'Oku 'iai ha fakangatangata ki he tokoni 'a e sevesi malolo?

'Oku fakafuofua 'a e lahi 'o e tokoni ke malolo kiate koe mo ho tokotaha tauhi pe ko ho famili ki ho'poo ngaahi fiema'u pea mo e ngaahi sevesi 'oku ma'u 'i ho feitu'u.

'Oku malava pe ke palani'i 'a e ngaahi sevesi malolo ke malava ke toutou ngaue'aki 'a e tokoni malolo, pe 'oku malava pe foki ngaue'aki ta'e palani'i. 'Oku malava pe ke ma'u 'a e malolo 'i he taimi 'i he taimi 'oku hoko ai ha fakatu'utamaki pe ha me'a na'e 'ikai ke palani.

Sēvesi Tokoni ki ho 'Apinofō'anga mo e Komiunitii' (HCSS)

Ko e hā 'a e ngaahi sēvesi tokoni ki ho 'apinofō'anga mo e komiuniti?

Ko e ngaahi sēvesi tokoni ki ho 'apinofō'anga mo e komiunitii, ' 'oku tokoni ia kakai 'faingata'a'ia' ke nau nofo pē 'i honau 'apinofō'anga. 'Oku kauheni 'a e ngaahi tokoni fakatauhi'api' pea mo e tokoni ki he ngaahi feima'u fakafo'ituitui".

Koe ngaahi fatongia fakatauhi ki he 'apinofō'anga, 'oku kau ai 'ae:

- ngaahi ho me'atokoni
- fō, fakamōmoa pe pelupelu 'a e foo'
- fufulu, vekiume mo e fakamaau ho fale.

Ko e ngaahi fiema'u fakafo'ituitui, kau ai 'ae: 'E ala kau ki hono tauhi 'o e sino' ha tokoni ki he:

- ma'u me'atokoni pe inu'
- fakatui pe hu'i 'o e vala'
- fokotu'u hake 'i he taimi pongipongi' pe koe fakakakato ngaahi fiema'u kimu'a pea foki ki he mohenga
- kaukau'i pe ngāue'aki 'a e falemālōloo'
- fononga holo 'i ho 'apinofō'anga'.

Ko hai 'oku totonu ke ne ma'u 'a e ngaahi sēvesi tokoni ke fakahoko 'i ho 'apinofo'anga mo e komiuniti?

'Oku 'atā atu 'a e ngaahi sēvesi' ni ki he kakai 'oku nau:

- si'i hifo 'i he ta'u 65, pea nau
- maa'usia 'a e faka'uhinga lea 'a e Va'a-ngaue Tokoni ma'a' e Kakai Faingata'a'ia' (Disability Support Services Groups) fekau'aki mo e faingata'a'ia', pea nau
- 'osi vakai'i 'enau ngaahi fiema'u' 'o fakapapau'i 'oku nau fiema'u ha tokoni ke i fakahoko ki honau 'apinofo'anga'.

Ke ma'u e tokoni fakatauhi'api, 'oku fiema'u ke 'i ai ha'o Community Services Card. Pea ki he fānau faingata'a'ia 'oku nau si'i hifo 'i he ta'u 16 ', kuopau ke vakai'i 'enau ngaahi fiema'u, pea kuopau ke ma'u foki 'e he'enau matu'a pe tauhi 'ae Community Services Card.

Ki ha toe ngaahi fakamatalaange fekau'aki mo e Community Services Card, founa ke ma'u ai, vakai ki he Work and Income ki hono fakaikiiki. 'Oku ngaahi fika fetu'utaki ki he Work and Income 'oku 'i he Disability Directory 'i he peesi 49.

Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi'

Ko e hā 'a e Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi?

Ko e tokoni ko'eni 'oku fakapa'anga ia 'e he Potungāue Mo'ui' ma'ae tokotaha tauhi taimi kakato 'aia 'oku 'ikai ke totongi'i 'ene fai fatongia, ke ne ma'u ai ha ki'i mālōlō mei hono fatongia tauhi.

'E fakahoko leva 'e he tokotaha tauhi tokoni 'a e fatongia tauhi' lolotonga ia 'a e ki'i mālōlō fakataimi 'a e tokotaha tauhi taimi kakato'.

Koe Tokoni Fakapa'anga ko'eni, 'oku tokoni ia ke totongi'aki e ngaahi fakamole ki he fatongia tauhi 'oku fakahoko 'e he tokotaha tauhi tokoni. Ko e lahi 'o e ngaahi houa pe 'aho tenau fakapa'anga 'e fakatefito pe ia 'i he ngaahi fiema'u 'a e tokotaha tauhi' pea mo e tokotaha faingata'a'ia'.

Ko hai 'ae tokotaha tauhi taimi kakato?

Ko e tokotaha (pe kinautolu) 'oku nau tauhi taimi kakato, ko e tokotaha (pe ko kinautolu) ia 'oku nau fakahoko 'a e ngaahi tefito'i fatongia tauhi ma'ae tokotaha faingata'a'ia. Ko e tokotaha tauhi taimi kakato kuopau ke ne fakahoko ta'etotongi pe hono fatongia 'o laka hake 'i he houa 'e fā 'i he 'aho. Ki he kakai Pasifiki, 'oku fa'a laka hake 'i he toko taha 'ae kau tauhi taimi kakato', 'o hangē ko 'enau mātu'a', ngaahi tokoua', tuonga'ane' pe tuofefine', pea mo e kāinga pe 'oku nau nofo fakataha 'i ha 'apinofo'anga pe 'e taha.

Ko hai 'e ala hoko ko ha tokotaha tauhi tokoni ?

Ko e Tokoni Fakapa'anga ko'eni 'oku totongi'aki ia 'a e tokotaha tauhi tokoni, kae ki'i mālōlō 'a e tokotaha tauhi taimi kakato 'o ha tokotaha faingata'a'ia. 'E lava pē ngaue'aki ho ngaahi kaungāme'a, mēmipa ho fāmili', ngaahi kaungā'api' pe ko ha ni'ihi 'oku nau fakahoko e ngaahi fatongia tauhi fakataimi hangē ko e ngaahi fale 'oku tauhi ai e kau toulekeleka.

'E 'ikai ngofua ki he tokotaha tauhi tokoni ke nofo fakataha mo e tokotaha tauhi taimi kakato, pe koe tokotaha faingata'a'ia. 'O hangē ko 'eni', ko e mātu'a pe ngaahi tokoua/tuonga'ane/ tuofafine pe kāinga 'oku nau nofo 'i he tu'asila tatau pe mo ia 'oku nofo ai 'a e tokotaha faingata'a'ia, ' e 'ikai lava ke ui kinautolu ko e tokotaha tauhi tokoni pe ma'u 'inasi mei he e ngaahi Tokoni Fakapa'anga ko'eni.

Ko e fē nai e taimi 'e 'ikai lava ke faka'aonga'i ai 'a e Tokoni Fakapa'anga ko'eni ma'a' e Kau Tauhi?

'E 'ikai lava ke faka'aonga'i 'a e Tokoni Fakapa'anga ma'a' e Kau Tauhi':

- 'i he taimi 'oku 'i he ngāue' ai 'a e tokotaha tauhi taimi kakato'
- 'e he mātu'a pe hoa 'o e tokotaha faingata'a'ia' kapau ko e tokotaha tauhi pe ia
- ke tokoni ki ha'o fakaakeake hili ha'o 'atā mei he falemahaki
- kapau 'oku nofo fakataha pe 'a e tokotaha tauhi tokoni' tokotaha tauhi taimi kakato' 'i ha tu'asila tatau pe.

'E uesia nai 'e he Tokoni Fakapa'anga ko'eni ho'o tukupau vāhenga (tax)?

'I he ngaahi taimi pe 'e ni'ihi, 'e fiema'u ai ke ke totongi fakafoki ai ho tukupau ki he ngaahi vahe kuo ke ma'u mei' he Tokoni Fakapa'anga ko'eni. 'E fakatefito pē 'eni 'i ho'o ngaahi makatu'unga fakafō'ituitui'.

Ki ha ngaahi to e fakamatalaange mo ha fale'i fekau'aki mo e totongi tukupau', fiema'u ke fakafetu'utaki ki he Inland Revenue. Kapau 'oku' ke vahe penefiti, 'e lava ke ke ma'u hono fakaikiiki mei he Work and Income. Koe fetu'utaki ki he ongo Kautaha ni, teke ma'u ia mei he Disability Directory 'o e tohi fakahinohino ni.

Fokotu'utu'u ki he 'Elia Fakakolo

Ko e ha 'a e Fokotu' ki he 'Elia Fakakolo?

'Oku 'i he tafa'aki 'o e kakai faingata'a'ia 'a e kau Fokotu'utu'u 'o e 'Elia Fakakolo (LACs) mo honau famili ke tokonia nautolu ke palani ki ha mo'ui lelei. 'Oku nau tokonia 'a e kakai 'oku 'iai honau ngaahi fainga'ata'a'ia kenau a'usia 'enau ngaahi taumu'a, 'aki 'enau 'oanga a e ngaahi fakamatala pea mo fokotu'u ha feohi'anga i mo e komiuniti. 'Oku nau toe tokonia foki mo e kominiuti ke nau fakakau mo talitali lelei 'a e kakai 'oku 'iai honau faingata'a'ia.

Ko hai te ne malava ke ngaue 'aki ha Taha Fokotu'utu'u ki he 'Elia Fakakolo?

'Oku malava 'e ha taha pe i he feitu'u fakahahake mo e fakahihifo 'o Bay of Plenty 'o fetu'utai ki he LAC ke ma'u ha fakamatal lahi ange fekau'aki mo e tisiapiliti. 'Oku malava ke ma'u ha tokoni tokoni 'e fuoloa ange ma'ae kakai 'oku nau kau he faka'uhinga'i koia 'a e Potungau Mo'ui ki he tokotaha 'oku 'iai hano tisi'apiliti

Ko hai te ke fetu'utaki kiai?

Kapau 'oku ke nofo 'i he feitu'u fakahihifo 'o Bay of Plenty, ko ho'o kau LAC ko:

Debbie Davidson, 21 Main Rd, Katikati
Phone: 07 549 0855, Mobile: 027 450 8872
Email: debbie@lacbop.org.nz
Vahenga: Waihi Beach to Bethlehem

David Vaaulu, 1003 Cameron Road, Gate Pa
Phone: 07 578 2580, Mobile: 027 450 8876
Email: david@lacbop.org.nz
Vahenga: Tauranga Central to Pyes Pa, Welcome Bay

Jenny Dawber, 1003 Cameron Road, Gate Pa
Phone: 07 579 1944, Mobile: 027 450 8877
Email: jenny@lacbop.org.nz
Vahenga: Otumoetai, Mount Maunganui to Girven Road

Larissa Clarke, 94 Jellicoe Street, Te Puke
Phone: 07 573 3996, Mobile: 027 450 8873
Email: larissa@lacbop.org.nz
Vahenga: Otamarakau, Te Puke, Papamoa to Girven Road

Kapau 'oku nofo 'i he feitu'u fakahahake 'o Bay of Plenty, ko ho'o kau LAC ko:

Dany Sears, 81 McAlister Street, Whakatane
Phone: 07 307 2030, Mobile: 027 588 2698
Email: dany@lacbop.org.nz
Vahenga: Whakatane, Ohope and Coastlands

Theresa Mika, 81 McAlister Street, Whakatane
Phone: 07 307 2030, Mobile: 027 588 2699
Email: theresa@lacbop.org.nz
Vahenga: Waimana, Ruatoki, Taneatua, The Plains, Matata, Edgecumbe, Kawerau, Murupara

Peggy Hita, 38 King Street, Opotiki
Phone: 07 315 5016, Mobile: 027 588 2700
Email: peggy@lacbop.org.nz
Vahenga: Opotiki and the East Coast

Ma'u fakamatala lahi ange he <http://lacbop.org.nz/>
pe ko e email info@lacbop.org.nz

Fakapa'anga Fakataautaha

Ko e ha 'a e Fakapa'anga Fakataautaha

Koe founa 'eni 'e taha 'o hono totongi 'o e ngaahi sevesi tokoni, 'aia 'oku malava ai 'a e kakai 'oku 'iai honau faingata'a'ia (pe ko ha kakai kuo nau fli'i mai, pe ko honau kainga/famili 'oku nau malava ke fai 'a e tu'utu'uni 'o fakafofonga'i nautolu) ke pule'i 'a e pa'anga kuo tuku ma'a nautolu hili ia ha no sivi'i 'e he taha fokotu'utu'u ngaue mei he Ngaue'anga Sivi'i 'o e Ngaahi Fiema'u (NASC). 'Oku malava ai heni 'a e kakai faingata'a'ia ke nau fili mo pule'i 'a e taimi mo e founa te nau ngaue 'aki ai 'a e pa'anga kuo tuku ki hono tokonia nautolu pea mo hai tenau fai 'a e tokonia ko'eni.

Ko e ha 'a e me'a 'oku malava ke ngaue 'aki kiai 'a e Pa'anga Fakataautaha?

'Oku malava ke ngaue 'aki 'a e Pa'anga Fakataautaha 'i ha ngaahi founa kehekehe, kamata pe mei hono 'omai 'a e kau ngaue tokoni mo hono palani pe 'e ngaue ki he ha 'a e tokoni ko'eni, 'o a'u ki he fakangaue'i 'o e kautaha 'o e kau ngaue tauhi nautolu mo pule'i 'o e tafa'aki kotoa ;o e fakahoko 'o e ngaue.

'Oku malava ke fakamoleki ki ha ngaahi sevesi tokoni 'oku fai 'e ha kau ngaue tokon (kaungau ki ha kautaha pe kau ngaue fakakonituleki pe ko ha ngaahi kautaha kehekehe), pea mo e ngaahi fakamole ki he fakangaue'i 'o e kau ngaue tokoni.

'Oku malava ke ngaue 'aki 'a e Pa'anga Fakataautaha ke fakangaue'i 'a e kau ngaue tokoni kaekehe pe 'oku 'ikai ko e mali/hoa pe matu'a 'a e tokotaha 'oku 'iai hono faingata'a'ia, pea kaekehe pe foki 'oku 'ikai ke nau nofo fakataha 'i he fale tatau mo e

tokotaha 'oku 'iai hono faingata'a'ia

'Oku 'ikai kau 'a e Pa'anga Fakataautaha 'i he ngaahi fakamole felave'i mo e ngaahi sevesi 'a e ngaahi potungaue kehekehe 'a e pule'anga, ngaahi me'a fakafaito'o, naunau ngaue, fulihi 'o e fale, 'eva, fakafiefia mo e fakamole fakafaituitui pe famili, pea 'e 'ikai lave ke ngaue 'aki ke fakalahi ha vahe 'a ha tokotaha pe ko e famili.

Ko e ha 'a e Pa'anga Fakataautaha kuo Fakalelei'i?

'Oku lava 'e he kakai 'oku 'iai honau faingata'a'ia ke ngaue 'aki 'a e Pa'anga Fakataautaha Kuo Fakalelei'i (EFI) ke fakatau ha ngaahi sevesi tokonia 'a e kakai 'oku faingata'a'ia pe ko ha naunau ngaue ke tokonia nautolu 'i he'enua ngaahi palani tokonia fakataautaha. 'Oku ma'u 'e he Potungaue Mo'ui 'a e ngaahi tohi fakahinohino kau ki he ngaahi me'a 'oku totonu ke ngaue'aki kiai 'a e pa'anga ko'eni.

Ko hai 'oku malava 'o kole ki he EIF?

'Oku lolotonga malava ke ma'u 'ehe kakai 'oku nau ma'u 'a e Ngaahi Sevesi Tokoni ma'ae Kakai Faingata'a'ia 'i he 'elia 'o e Fakahihifo mo e fakahahake 'o e Bay of Plenty.

'Oku anga fefe 'a 'ene ngaue?

'Oku faingofua 'a e founa sitepu-ua ko'eni:

1. 'Oku lava 'e he kakai faingata'a'ia nofo 'i he Hahake mo e Hihifo 'o Bay of Plenty ke talanoa ki he Support Net, ko e kautaha NASC ia 'anautolu, ke 'ilo pe 'oku nau lava ke fili ki he me'a ni;
2. Kapau 'oku lava, ko e sitepu hono hoko ko e fa'u ha palani mo e famili/whanau mo e ni'ihi hange ko e Tokotaha Fokotu'utu'u ma'ae 'Elia Fakakolo.

Ko hai 'oku ke fetu'utaki kiai?

Ko e Support Net: **Ph 07 571 0093,**

510 Cameron Road, Tauranga.

Email: **supportnetbop@bopdhb.govt.nz**

Fokotu'utu'u ki he 'Elia Fakakolo:

Whakatane, **Ph 07 307 2030;**

Tauranga, **Ph 07 578 2580,**

Email: **info@lacbop.org.nz**

Website: **http://lacbop.org.nz/**

Nofo 'Oku Tokonia

Ko e ha 'a e Nofo 'Oku Tokonia?

Ko e Nofo 'oku Tokonia ko e sevesi ia 'oku ne tokonia 'a e kakai 'oku 'iai honau faingata'a'ia ke nau tau'ataaina 'aki hono fai ha tokoni 'i he ngaahi 'elia 'o 'enau mo'ui 'oku fiema'u ke tokonia. Ko e ngaahi 'elia 'e ala fiema'u ha tokoni ai hange ko e ngaue 'aki 'o e ngaahi ngaue kehekehe 'o e kolo, sopingi, patiseti pe kuki, pea mo e tokoni he taimi 'oku nau 'alu ai ki he potungaue hange ko e WINZ pe ko ho'o pangike.

'E 'iai 'a e tokotaha tokoni ngaue 'e fengau'e'aki mo koe meimei ke 'i ho 'api, ka 'e fai 'a e tokoni ko'eni 'i he feitu'u moe taimi 'e felotoi kiai. 'E fai 'a e tokoni ko'eni 'e ha kautaha kuo konituleki mo e Ngaahi Sevesi Tisiapiliti 'i he Potungaue Mo'ui.

'E 'ikai lava ke ngaue 'aki 'a e pa'anga 'o e Nofo 'oku Tokonia ke tokonia koe 'i hono tauhi ho sino, mapule'i ho nofo faka'api, ngaahi sevesi ke fakalelei'i mo e ako ngaue.

Ko hai 'oku ne malava ma'u 'a e Nofo 'Oku Tokonia

Ko ha taha pe 'oku ta'u 17 pea motu'a ange kuo sivi'i pea paasi 'i he ngahi tu'unga sivi ki he kau he ngaahi sevesi tokoni 'a e kakai faingata'a'ia.

Ko e ha e fuoloa 'o 'eku ma'u 'a e Nofo 'Oku Tokonia?

Ko e Nofo 'oku Tokonia ko e sevesi pou pou ia 'oku aleapau fakataimi pe ke fakapapau'i 'oku a'usia ho'o ngaahi taumu'a. 'Oku fakafalala 'a e loloa 'o e taimi ko'eni 'i he ngaahi me'a kehekehe – ko e fuoloa 'a e taimi kuo sivi'i koe pea tala atu 'oku fiema'u ai e tokoni, ko e ha 'a e fuoloa 'a e taimi ke ma a'usia ai ho'o ngaahi taimu'a, pea kapau 'oku ma'u ha pou pou fe'unga mei ha kakai kehe 'i ho 'aataakai ke tokonia koe ke hoko atu ho'o nofo tau'ataaina.

Ko e ha e me'a 'e hoko ki 'eku vahe?

Ko ho'o vahe, pe ko fe 'a e feitu'u 'oku ha'u mei ai, 'e 'alu ia ki he pangike kuo ke fili pea 'oku ke kei ma'u pe 'ahono pule'i kakato ho'o ngaahi me'a fakapa'anga. Kaneongo ia, mahalo pe na'oku fakatokanga'i 'oku ke fiema'u ha tokoni fakapatiseti pea, kapau koia, pea 'e ngaue mo koe 'a e tokotaha koia 'oku pou pou koe 'ihono fakahoko 'eni

Ko e Tokoni ki he Autism Spectrum Disorder

'Oku hanga 'e he kautaha ko e IDEA Services 'o fakalele ha ngaahi polokalama 'i Nu'u Sila ni ke tokoni 'a e ngaahi famili 'oku 'iai ha taha 'oku ne ma'u 'a e fa'ahinga puke ko'eni 'oku ui ko e Autism Spectrum Disorder

Ko e Sevesi ki he Fetu'taki mo e 'Ulungaanga ki he ASD

'Oku ma'u mei he sevesi ko'eni ha pou pou ki he ngaahi matu'a mo e famili pea kau ai mo e 'ulungaanga mo hono ako'i 'o e poto'i ngaue, mo e ngaue tautaha mo e fanau pea fakatefito ki he fetu'utaki, poto'i he feohi mo e 'ulungaanga

Ko e sevesi ko'eni ma'ae ngaahi famili 'o e fanau mo e tamaiki kuo 'ilo 'oku nau ma'u 'a e Autism Spectrum Disorder (ASD) pea oku nau 'i lalo he ta'u 19.

'Oku fai hono 'ave ki he Sevesi ki he ASD Communication and Behaviour'e ho'o ngaue'anga ki he NASC, pe:

- Toketaa ma'ae fanau, toketaa ki he 'atamai vaivai, pe ko ha saikolosia kilinikolo pe ko ha taha 'oku ne 'ilo mo e maheni mo e taukei fe'unga 'i he ngaue mo e ASD
- Kau fokotu'utu'u ngaue ki he tupulekinga 'o e ASD mei ngaahi Poate Mo'ui Fakavahe.

Fetu'utaki ki e IDEA Specialist Services ASD ke ma'u ha toe fakamatala lahi ange, I he telefoni 0800 273 7587.

Ko e ASD Tanaki atu – Ako'i ma'ae Famili

Ko e polokalama ASD Plus ma'ae matu'a mo e famili/whanau 'a e fanau akoteu 'oku 'i lalo 'i he ta'u ono 'oku nau ma'u 'a e Autism Spectrum Disorder.

'Oku poupoua 'e he ASD Plus 'a e ngaahi famili ke nau ako kau ki he Autism Spectrum Disorder, , pea tokonia ke mahino ki he hanga 'e he ASD 'o ngafuhia 'enau ki'i leka koia, pea ako'i mo 'ahi'ahi'i ha ngaahi founga ke tokonia ai 'a e tupu hake 'a e leka koia.

'Oku anga fefe hono fakahoko e polokalama?

'E tomu'a 'ahia 'i 'api 'a e famili 'oku kau 'i he ASD Plus ke:

- Langa hake ha feohi mo ngaahi famili
- Ako ke 'ilo ange 'a e ngaahi masiva 'ilo mo e ngaahi malohinga 'o e famili
- Fulihi 'a e polokalama ako ki he ngaahi feima'u 'a e ngaahi memipa 'o e famili mo
- 'ilo ai 'a e founga lelei taha ki hono fakahoko 'o e polokalama

'Oku tolu 'a e founga ke kau ai he ASD Plus 'o kae fakalala pe he ngaahi fiema'u 'a e famili:

1. Ngaahi fakataha fakaklupu 'o kau ai ha ngaahi famili si'i pe – 'o fa'a fai fakauike ua
2. ngaahi kalasi kuo fa'u ki ha famili pe whanau pea fakahoko ke taau mo e takitaha famili
3. ako mei he feitu'u mama'o – fou he initaneti, DVD, tohi ke lau, moe telefoni/imeili/fetu'utaki matakhi he mata, 'o fakafalala pe ki he ngaahi fiema'u mo e feitu'u 'oku 'iai 'a e famili takitaha

'Oku hanga 'ehe fulifulihi ko'eni 'o malava ke lato ai 'a e ngaahi fiema'u 'akinautolu 'oku nofo 'ta mo e ngaahi feitu'u maomaonga noa, pea lelei ange 'a e lato ai mo e ngaahi fiema'u fakafonua mo e ngaahi lea kehe.

Ka fiema'u ha fakamatala lahi ange kau ki he polokalama ASD Plus, pea fetu'utaki ki he Kou'otineita 'o e IDEA Specialist Services ASD 'i he telefoni **0800 273 7587**.

‘E anga fēfē ha’o kole?

Ko e kole kotoa pe ki he ngaahi sēvesi tokoni ko ‘eni, kuo pau ke tomu’a vakai’i ho’o ngaahi fiema’u’ e he NASC ‘i ho’o feitu’u’.

‘E lava pe ke ke fakatalanoa ki ho’o toketaa’ fekau’aki mo ho’o ngaahi fiema’u’ pea ‘e lava ke nau ‘ave koe ki he NASC ‘i ho feitu’u’. ‘E fakahoko ‘e he sēvesi NASC ‘i ho feitu’u’ ‘a hono vakai’i ho’o ngaahi fiema’u, ‘ pea te nau fale’i koe fekau’aki moe ngaahi sēvesi ‘e ngalingali tokoni ke feau ho’o ngaahi fiema’u’. Kapau ‘e mahino mei he ‘a’ahi ‘a e NASC ‘oku’ ke fiema’u ‘a e ngaahi sēvesi’ ni, tenau fa’ufa’u mo fokotu’utu’u leva ‘a e ngaahi sēvesi koia. ‘I he taimi ‘e ni’ihi, ‘e lava pe ho’o toketaa’ ‘o fakafehokotaki atu koe ke ke ma’u ‘a e Tokoni Fakapa’anga ma’ae Kau Tauhi’.

Ki ha ngaahi to e fakamatalaange:

‘Oku hā atu ‘i he Disability Directory ‘oe tohi fakahinohino ni ‘a e lisi ‘o e ngaahi Kautaha NASC ‘i ho’o feitu’u.

Ko e founa ‘e taha, ‘e lava ‘e he DIAS ke fakafehokotaki atu koe ki he ngaahi sēvesi pe ‘oku totonu ke ke ma’u:

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342**.

FAKATOKANGA: Kapau ‘oku ke ‘osi ‘i he malumalu ‘o e ACC, ‘e ‘ikai leva ke ke ‘atā koe ia ki he ngaahi sēvesi’ ko ‘eni. Kaneongo ia, ‘oku fakapa’anga foki ‘e he ACC ‘a e ngaahi sēvesi tokoni, ma’ae kakai faingata’a’ia ko ia ai, fetu’utaki kiate kinautolu ke ‘ilo pe ko e hā e me’a tenau ala lava ‘o fakahoko atu ma’au:

- ACC – **0800 101 996**

Ko e nofo 'i ho 'apinofo'anga

*Tokoni ki he nofo 'i he komiunitii'
('apinofo'anga, fakapa'anga mo e
fefononga'aki)*

'I he kongā ko 'eni'

**Ko e hā 'a e ngaahi senita
tauhi 'i he Komiuniti?**

**'E lava nai ke tokoni
'a e Work and Income?**

Ko e hā 'a e ngaahi senita tauhi 'i he Komiuniti?

Ma'ae kakai faingata'a'ia mei he Pasifiki 'e ni'ihi, ko e nofo ko e 'i he taha 'oe ngaahi Senita ni 'oku hange pe koe nofo 'i hoto 'apinofo'anga, 'oku faka'ofofa kiate kinautolu no honau ngaahi famili.

'Oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e ngaahi sēvesi ni ma'a' e kakai faingata'aia' 'oku nau fiema'u ke nau nofo mavahe mei honau fāmili', pea fiema'u fiema'u e ngaahi tokoni ke fakahoko. 'oku ui e ngaahi sevesi ko'eni ko e CRSS.

'Oku tokoni 'a e ngaahi Senita tokoni ko'eni ki he kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia' ke:

- fakakau atu kinautolu ki honau komiunitii'
- nau ki'i mo'ui ta'atainaange 'e ala lava'
- nau faitu'utu'uni pe 'iate kinautolu pē
- nau mapule'i pē 'enau mo'ui'
- 'ai ha'anau lau ki he'enau ngaahi sēvesi'
- nau fakakau mai 'a honau ngaahi fāmili' kapau 'oku nau loto pehē.

'Oku kalasi lalahi nai 'e ua ' 'a e sēvesi ni:

- kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia fakae'atamai' pea mo e
- kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia fakaesino pe ko ha faingata'a'ia 'oku uesia ai honau ngaahi ongo'anga', hangē ko e mole 'enau vakai ' pe fanongo'.

'Oku anga fēfē fakahoko fatongia 'a e sēvesi' ni?

'Oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e ngaahi sēvesi tokoni ki he nofo 'i he komiuniti tauhi' ma'a' e kakai ko ia 'oku:

- 'i ai hanau faingata'a'ia 'e ngali fuoloaange pea 'oku:
 - nau si'i hifo 'i he ta'u 65 (ko kinautolu 'oku ta'u 65 pe lahiange ai 'e lava ke nau ma'u atu 'a e ngaahi sēvesi' ni kapau 'oku nau lolotonga nofo 'i ha Senita tauhi kimu'a pea hoko 'a honau ta'u 65)
 - 'osi vakai'i 'e he ngaahi Kautaha 'a e NASC 'aia 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' 'ene ngaahi fiema'u, pea fakapapau'i 'oku maluangē mo lelei ke tauhi ia 'i he ngaahi Senita ni.
- 'ikai 'atā ke ma'u fakapa'anga 'a e ACC.

Ko e ngaahi senita pe feleti ko'eni 'oku fakapa'anga ia 'e he Potungāue Mo'ui' mā'ae kau faingata'a'ia kenau nofo ai pe nofo fakataha mo ha ni'ihi kehe pe. Koe tokotaha kotoa pe 'oku 'iai hono loki, pea 'oku lahi 'aupito e ngaahi senita kuo 'osi fakafaingamalie'i ke ngaue'aki 'e he ni'ihi ko'eni.

Taimi 'e ni'ihi, 'oku hanga 'e he ngaahi Senita ni 'o fakangofua ha tokotaha falala'anga ke hoko ko ha tokotaha fakahoko-fatongia (advocator), tokoni'i kinautolu kenau mahino'i, fakahoko ha tu'utu'uni, pea mo nofo femelino'aki mo e ni'ihi 'oe kau faungata'a'ia. Koe fili ke nofo 'i he ngaahi senita ni pe 'i ho 'apinofo'anga 'e fakatefito pe ia 'i he tu'unga ho'o faingata'a'ia, feitu'u 'oku ke fie nofo ai, ngaahi tokoni 'oku ngofua ke ke mā'u, pea moe tokoni 'oku ala mā'u 'i ho'o feitu'u.

Ko e taimi 'oku mou ngaue'aki ai 'a e ngaahi fale nofo'anga 'o e potungāue, kuopau ke ke fakamo'oni he aleapau ki he ngaahi me'a ke mou fetokoni'aki 'i ho'omou va mo e potungāue. Pea kuopau ke atu atu e me'a kotoa pe 'o a'u ki he 'u me'a ke totongi mo hai te ne totongi.

'E lava ke fakahoko 'e he ngaahi senita ni ha tokoni 'o a'u ki he houa 'e 24 'i he 'aho 'o kapau 'e fiema'u, kau ai 'ae:

- palani moe ngaahi ho'o me'a tokoni
- fakahoko ho'o ngaahi fiema'u fakafo'ituitui, hangē ko e kaukau, uku ho 'ulu ' pe fufulu nifo'
- ngaahi ngaue fakatauhi'api hangē ko e foo' mo e fakamaau fale'
- ako ki ha ngaahi 'ilo fo'ou mo mā'u ha ngaahi taukei fo'ou
- mavahe atu ki he komiuniti, fakahoko ha ngaahi fatongia mo kau ' atu ki ha ngaahi kulupu, pea mo feohi mo ha kakai kehekehe pe
- tokoni ke 'ave koe ki he toketaa', toketā nifo', tokotaha ngaahi 'ulu' pe ko e pangikee'.

Ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku fakahoko faka'aho 'i ha senita ni?

'I he ngaahi senita ni, 'oku' ke mā'u me'atokoni fakataha moe ni'ihi 'oku nau nofo 'i he 'api ni pea fakahoko f ai mo ha ngaahi me'a kehe pe, hangē ko ho'omou fili pe ko e hā 'a e me'a te mou fai, mamata 'i he televīsone' pe ko homou 'alu ki ha feitu'u 'i he faka'osinga 'o e uike'.

'Oku 'i ai foki mo ho'o totonu ke ke fakahoko ha ngaahi me'a fakaekoe pē pe manako ki ai pea mo ho'o ngaahi kaungāme'a. Ko e tokotaha kotoa pē 'oku nofo 'i he Senita 'oku 'i ai 'a 'ene palani 'oku hā atu ai 'a 'enau ngaahi taumu'a fakafo'ituitui' – ngaahi me'a 'oku' ke fie fakahoko' pe a'usia'. 'E lava ke kau mai ho fāmili pe ngaahi kaungāme'a 'oku nau nofo 'i ha Senita "kehe ki hono fo'u 'o 'enau palani'.

'E lava ke kau 'i ho'o palani' 'a e ngaahi me'a hangē ko e:

- me'a ke hoko 'i ho'o ngaahi palani taimi nounou' mo e lele lōloa', hangē ko e kei tauhi 'a ho'o fetu'utaki mo ho'o hoa pe kakai 'oku' ke tokanga ki ai
- 'i ai ha'o ngaahi kaungāme'a pea mo ha'anau 'a'ahi mai kiate koe
- ako ki ha ngaahi 'ilo fo'ou pea mo fakapapau'i 'oku feau 'a ho'o ngaahi fiema'u ki ho'o ngaahi 'ulungāanga fakafonua' mo fakalaumālie'
- founa ke tokoni'i mo toe vakai'i ai 'a e ngaahi taumu'a ko 'eni'
- founa ke fakakau ai 'a ho fāmili' mo e ngaahi sēvesi kehe' 'i ho'o palani'
- hingoa 'o e tokotaha te ne tokoni'i koe ke fakalaka ki mu'a 'a ho'o ngaahi taumu'a'.

Ko hai te ne totongi 'a e hā?

'Oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e ngaahi sēvesi ko eni', kā 'e pau ke ke totongi 'e koe 'a e ngaahi me'a 'e ni'ihī.

Kapau 'oku' ke ma'u ha vahe penefiti, 'e tānaki atu 'a e kongā 'o ho'o penefiti' ki hono totongi 'o e ngaahi fakamole ki ho'onofu 'i he senita ni. Te ke ma'u pe 'e koe 'a e toenga 'o ho'o vahe penefiti', 'oku ui 'eni ko e Personal Allowance, ki ho'o ngaahi fiema'u fakafo'ituitui' 'o hangē ko e vala, ngaahi me'a teuteu, ngaahi me'a ki he faitohi', ngaahi makasini mo e ngaahi polokalama fakafiefia'.

'E fēfē kapau 'e liliu 'a ho'o ngaahi fiema'u?

'E vakai'i 'e ho'o tokotaha fokotu'utu'u ngāue' 'a e ngaahi sēvesi 'oku' ke ma'u 'i he ta'u takitaha ke fakapapau'i 'oku kei fe'unga pē 'eni mo koe. 'E fakahoko hano toe vakai'i fo'ou 'a ho'o ngaahi fiema'u 'o fakata'u 3.

Kapau kuo liliu 'a ho'o ngaahi fiema'u', 'e lava ke fale'i atu 'e ho'o tokotaha fokotu'utu'u ngāue' ke ke hiki ki ha Senita ' 'e taha 'e toe feau ai 'a ho'o ngaahi fiema'u'. Kapau 'e hoko 'eni, 'e 'ikai lava ke ke hiki kae'oua kuo ke 'osi fai ha talanoa mahino mo koe, ho fāmili' mo e tokotaha fakahoko fatongia pea mou felotoi ki ai mo ho'o tokotaha fokotu'utu'u ngāue'.

Lava pe ke mo omi mo ha tokotaha ' falala'anga ki he fakataha'.

Kapau 'oku' 'i ai ha ngaahi me'a 'oku 'ikai totonu, hanga 'o fakaha ia. 'Oku 'i ai 'a ho'o totonu ke ke lāunga. Vakai ki he kongā ko ia "Ko ho'o Ngaahi Totonu" 'i he tohi fakahinohino ni ki hono ngaahi fakaikiiki.

'E fēfē kapau 'oku' ke nofo 'i ha Senita 'oku tauhi ai e kau ' toulekeleka?

Kapau 'oku totongi 'e he Potungāue Mo'ui' ho'o nofo 'i ha Senita ni ' pe falemahaki, 'e lava te ke ma'u ai e ngaahi sēvesi tatau pe pea mo e ngaahi totonu tatau mo ia 'oku ma'u 'e he kakai 'oku nau nofo 'i ha ngaahi Senita Tauhi 'i he komiunitii'.

Koe ngaahi fiema'u kotoa pe fekau'aki moe feitu'u ke ke nofo ai, ngaahi tokoni 'oku ke ke fakahoko 'oku fiema'u ke tomu'a fakaha ia pea toki fai e tu'utu'u aofangatuku ke ke nofo 'i he ngaahi senita ma'ae kau toulekeleka.

'E fēfē kapau 'e 'ave koe ki ha falemahaki?

Kapau 'e 'ave koe ki ha falemahaki, 'e kei hokohoko atu pē 'a ho'o vahe penefiti' 'i he angamaheni', tukukehe kapau 'e tuku koe 'i falemahaki 'o laka hake 'i he uike 'e 13.

'E kei hokohoko atu pē 'a hono totongi 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e sēvesi 'oku' ke faka'aonga'i' 'i he founa tatau 'i he uike 'e fā, pea pēseti 'e 50 'o e mahu'inga angamaheni' 'i he uike 'e 10 mei ai. Hili 'a e taimi ko ia', kapau 'oku' ke kei 'i falemahaki ai pē, 'e fakahoko leva ha ngaahi fokotu'utu'u makehe 'i he vaha'a 'o e kautaha NASC mo e Senita 'oku' ke faka'aonga'i'. 'I he ngaahi taimi lahi, 'e lava pē ke ke toe foki ki he Ngaahi senita ni.

Filifili 'iho'o Nofo he Kominiuti

Ko e ha 'a e Filifili 'i he Nofo he Kominiuti

Ko e fetongi ia 'o e sevesi nofoma'u ma'ae kakai 'oku lahi ange honau faingata'a'ia pea oku lahi ange ai mo e ngaahi me'a ke fili mei ai mo e pule'i ange 'a e feitu'u ke nau nofo ai, nautolu tenau nofo moia mo e founa ke tokonia ai nautolu. Ko Auckland pe mo Waikato 'oku lava ke filifili ai 'a e Nofo he Kominiuti.

Ko hai 'oku kau 'i he Filifili ho'o Nofo he Kominiuti?

'Oku ma'ae kakai pe 'o e vahenga Auckland mo Waikato 'a e filifili he Nofo Kominiuti'a nautolu 'oku:

- Nofo he sevesi he 'apinofo'anga pea loto ke hiki ki ha 'api 'oku nau nofo feleti ai, pe lisi pe kohonau 'api;
- Nofo he 'api 'o 'enau matu'a, pea 'iai mo 'enau fiema'u tisi'apilitim tatau mo e kakai nofo he sevesi he 'apinofo'anga, pea faka'amu ke nofo ha 'api tenau nofo feleti ai, lisi pe 'oku 'anautolu;
- Nau nofo 'i ha feitu'u 'oku 'ikai lava matauhi pea ko e me'a 'oku fa'a hoko ko e fakahoko ki he sevesi he 'apinofo'anga, 'aia 'oku 'ikai fiema'u 'ehe tokotaha koia pe ko hono famili.

Kuopau ke ngofua 'a e kakai ke nau kau he ngaahi sevesi tokoni ma'a e kau faingata'a'ia, 'oku Fakapa'anga'i he Potungae Mo'ui kimu'a pea nau lava ke ma'u 'a e Fili 'i he Nofo Kominiuti

'Oku anga fefe 'ene ngaue?

Kuo hanga 'e he kau fakafongia 'o e Sevesi Fakafuofua mo Fokotu'u 'a e Ngaahi Fiema'u, 'o fakapapau'i ha kau ngaue taukei ke tokonia e kakai mo e ngaahi famili ke nau fakakaukau'i pe 'e sai ange ma'a nautolu 'a e Filifili He Nofo Kominiuti pe 'e sai ia ma'a nautolu ke fetong'aki 'a e sevesi he nofo'anga pea mo fakapapau'i pe ko e ha 'a e pa'anga 'oku ma'u ke fakahoko 'eni.

'Oku valu 'a e ngaahi kautaha ngaue 'oku malava ke poupoua 'a e kakai ko e kongia ia 'o e Filifili ke Nofo he Kominiuti. Ko honau fatongia ke tokoni 'a e tokotaha 'oku faingata'a'ia, fakataha mo e famili/whanau mo e kaungame'a, ke fa'u mo e fokotu'u ha palani ki hono ngaue 'aki 'o 'enau pa'anga.

Ko hai 'oku ke fetu'utaki kiai?

'Oku lava ke ma'u ha fakamatala lahi ange kau ki he Filifili He Nofo he Kominiuti mei he: Taikura NASC, Auckland: Liz Tohu, mobile **027 588 3342** pe ko e imeili: **Elizabeth.tohu@taikura.org.nz**

DSL NASC, Waikato: Nellie Harris, **Ph 07 839 1441**

pe imeili: **Nellie.Harris@waikatodhb.health.nz** pe ko ho'o 'alu

ki he: **<http://www.health.govt.nz>** pea kumi ki he Choice in Community Living

'E lava nai ke tokoni 'a e Work and Income?

'E lava ke talaatu 'e he Work and Income 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga 'e ala lava ke ke ma'u'. Hangē ko 'eni', 'e lava 'e he vahe ma'a e kakai faingata'a'ia' (disability allowance) 'o totongi 'a e:

- sio toketaa'
- faito'o'
- ngaahi fakamole kehe 'oku tupu mei ho'o faingata'a'ia'.

Telefoni ki he **0800 559 009**, vakai ki he **www.workandincome.govt.nz** pe kole ha'o 'apoinimeni 'i he 'ofisi Work and Income 'i ho feitu'u'.

'E anga fēfē ha'o kole ki ai?

Koe kole kotoa pe, kuopau ke ke tomu'a vakai'i ho'o ngaahi fiema'u.

'E lava ke ke talanoa mo ho'o kautaha NASC 'i ho feitu'u' ke fokotu'utu'u 'eni. 'E fale'i atu 'e he kautaha NASC 'a e ngaahi sēvesi 'e tokoni ke feau 'a ho'o ngaahi fiema'u', pea te nau toki fokotu'utu'u leva e ngaahi sēvesi ko 'eni' ma'au.

Ki ha ngaahi toe fakamatalaange, fetu'utaki ki he:

- kautaha NASC 'i ho feitu'u' – vakai ki he Disability Directory 'i he peesi 46
- Vaka Tautua (DIAS) – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Ministry of Health, Disability Support Services – **0800 373 664**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342.**

FAKATOKANGA'I ANGE: Kapau ko ho'o faingata'a'ia 'oku 'i he malumalu 'o e ACC, 'e 'ikai leva te ke 'atā koe ia ki he ngaahi sēvesi' ni. Kaekehe, 'oku 'oatu foki 'e he ACC ha ngaahi sēvesi tokoni ma'ae kakai faingata'a'ia', ko ia ai, fakafehu'i kiate kinautolu ke 'ilo e ngaahi fatongia te nau fakahoko ma'au. '

- ACC – **0800 101 996**

Ko ho 'ātakai'

This section outlines the special equipment and services available to help support people with a disability in their home environment and in their community.

'I he kongā ko 'eni'

Ko e ha 'a e ngaahi sevesi oku lava ma'u?

Ngaahi naunau ngaue

Ngaahi fakalelei ki he fale nofo'anga'

Ngaahi fakalelei ki he me'alele' tokoni ma'au ke ho fefononga'aki

Tokoni ma'ae kakai oku po'uli e vakai pe kuo holo e sio

Tokoni ma'a nautolu 'oku malu e ongo pe kuo holo 'a e malava ke ongo

Ko e ngaahi Tokoni fakakonga ki he lou'ulu loi mo e fo'i huhu loi.

Ko e hā 'a e ngaahi me'angāue mo e ngaahi sēvesi 'oku ala ma'u?

'Oku faka'au nai ke usia 'a ho'o vakai ' pe fanongo' pe 'oku 'i ai hao faingata'a'ia fakaesino, fakae'atamai, pe tou lekelekaange ? Kapau ko ia, 'e ala lava ke ke ma'u atu ha ngaahi me'angāue makehe pe ko ha tokoni faka pa'anga ke fakalelei'i 'aki ho 'apinofo'anga, 'i tu'a mo fale' ke fakapapau'i 'oku ke malu mo faingamalie kiate koe.

Kuo pau ke ngaue 'aki 'a e naunau mo e fulihi 'o e fale ke tokonia koe ke ke a'utaki atu ki, pe ke malava 'o fai ho'o ngaahi ngaue faka'aho mo ke lava 'o nofo malu mo tau'ataaina ki he lahi taha 'e lava.

Ko e tokoni 'e lava ke ke ma'u' 'e fakatefito ia 'i ho'o ngaahi fiema'u 'a'au' pea mo e tu'unga 'oku' ke 'i ai'.

Koe ngaahi ' me'angāue pe sēvesi makehe 'e ala ma'u:

- ngaahi sea pe saliate
- ngaahi saliate tokoni pe tokotoko ki he fefononga'aki
- ngaahi a'akau tokoni ki he fefononga'aki ha taha 'oku po'uli e vakai
- ngaahi sea kaukau
- ngaahi mīsini hiki.

Ngaahi fakalelei falenofō'anga, hangē ko e:

- ngaahi 'alu'anga ki he sea pe saliate
- fakafālahi 'o ha matapā hu'anga
- ngaahi piki'anga
- fakalelei ki he kaukau'anga
- ngaahi 'ā malu makehe ('ikai ko ia 'oku angamaheni'aki').

Ko e ngaahi me'a ngāue makehe hange ko e:

- ngaahi matasio'ata
- ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo'
- ngaahi misini fakatokanga ki he vela
- ngaahi fakalelei ki ha me'alele
- ngaahi mīsini hiki sea pe saliate
- ngaahi me'a hiki sea saliate ki he veeni
- ngaahi me'a kamosi
- ngaahi fakalelei ki he sea nofo'anga' mo e ngaahi leta fakama'u'.

Ngaahi me'angāue' mo e fakalelei'i'

'Oku 'i lalo 'a e ngaahi sitepu ke lava fai ha no sivi'i pea kapau 'oku taau pea 'omi 'a e naunau mo e/pe ko ha fulifulihi:

'Ikai lave ke ke fakahoko, pe ha memipa 'o e famili pe fanau e ngaahi fatongia faka'aho.'

'Oku ke alea'i 'e koe hao sivi'i 'e ha taha fai sivi'i.

'Oku fai leva 'e he taha faisivi hao sivi pea 'ahi'ahi; ange ha ngaahi naunau pe talanoa ki ha fulihi 'e lava fai ki ho 'api pe me'alele.

Kuo felotoi leva koe mo ho taha faisivi ki ha me'a ne ke fili pea 'oku taau mo koe.

'Oku li leva 'e he taha fai sivi ha'o tohi kole ki he Accessable pe ko e Enable New Zealand kapau 'oku:

- 'e lava ke ma'u e ngaahi tokoni mei he Potungāue Mo'ui'
- fokotu'u atu ha ngaahi me'angāue pe ko ha ngaahi fakalelei ke fakahoko.

'E fokotu'utu'u leva 'e he Accessable pe ko e Enable New Zealand 'a e ngaahi me'angāue' pe ko e ngaahi fakalelei ke fakahoko ma'au.

'Oku hanga leva 'e he Accessable pe ko e Enable New Zealand 'o tali 'a e kole pa'anga ki he vete'anga 'oku ola lelei taha ke lato ai ho'o ngaahi fiema'u fakatefito.

'Oku 'iai 'a e ngaahi kole ia 'oku 'ikai malava ke fakapa'anga – 'oku malava ke ke talanoa mo ho'o ha fili ha

'Oku 'oatu 'a e naunau kotoa pe ko e no pe, ke ke ngaue 'aki 'i ho'o fiema'u. 'Oku totonu ke fakafoki mai he taimi 'oku 'ikai ke ke toe fiema'u ai. 'E alea'i ia 'e he Accessable pe ko e Enable New Zealand ke fakafoki mai.

'E anga fefe ha'o ma'u 'a e naunau ko'eni pe fai 'a e fulifulihi ki he fale?

'Uluaki pe kuopau ke fai ha sivi 'e ha taha fai sivi.

'Oku 'uhinga 'eni 'e vakai'i 'e ha tokotaha mataotao ni e ngaahi founa kehekehe ke tokoni'i ai koe 'i hono fakahoko ho ngaahi fatongia faka'aho '. 'E vakai'i 'e he tokotaha ni e ngaahi me'angāue 'oku fiema'u'aki 'a ho'o tokoni', koe'uhi' ke ke malu mo hao ai, pea' ke tau'atāinaange ai 'i 'api nofo'anga, pe 'i he ngāue'anga pe 'apiako, pe ko ha'o tokanga'i mo tauhi ha taha. '

Ko e kau ngaue mataotao ko'eni ' 'e lava pē ko ha occupational therapists, physiotherapists, speech language therapists, audiologists, pe ko ha kau ngaue mataotao ki he vakai moe ongo. 'E lava ke ke fetu'utaki kia kinatolu 'o fou 'i ho'o Poate fakavahe ki he Mo'ui, kautaha NASC, pe fou 'i ho'o toketaa'.

'I he fiema'u ke kole ki he Pa'anga mei Potungāue Mo'ui, 'oku 'ave kotoa 'a e ngaahi tohi kole ki he naunau pe ko ha fulifulihi ki he fale 'e he taha fai sivi, ki he kautaha ngaue 'a e Potungāue Mo'ui ko Accessable (kapau 'oku ke nofo 'i Auckland pe ko Norhtland) pea ko e Enable New Zealand (ki he toenga koia 'o Nu'u Sila 'oku ke nofo ai). Vakai ki he Tohi Telefoni 'a e Kau Faingata'a'ia (Disability Diretory) 'oku 'i he tohi fakahinohino ko'eni, ke ma'u ai 'a e kakai ke ke fetu'utaki kiai.

Ko e hā 'a e ngāue 'a e Accessable mo e Enable New Zealand?

'Oku tali pea toe siofi 'e he Accessable mo e Enable New Zealand 'a e ngaahi tohi kole mei he kau fai sivi. Ka tali e kole, te nau 'oatu foki mo e naunau pe ko'enu alea'i foki mo hono fai 'o e fulifulihi ki ho fale pe ko ho'o me'alele.

Tenau siofi ho'o tohi kole ke fakapapau'i ne hanga 'e taha fai sivi 'o fakakau 'i he'ene fakakaukau 'a e ngaahi tokoni kotoa 'oku ala ma' ma'au. Koe fai 'eni koe'uhi ke fakapapau'i 'oku fe'unga mo 'aonga 'a e naunau kotoa pe ko ha fulifulihi kotoa 'oku ala ma'u ma'au.

'E meimei ma'u 'ehe tokolahi 'a e naunau taimi si'i pe mei hono tali 'o 'enu kole. Ka neongo ia, 'oku fakafalala 'ahono 'oatu ki 'api he fakavavevave 'o ho'o fiema'u('ihono fakafehoanaki mo e fiema'u 'a e kakai kehe), pe 'oku ke fiema'u ke ke 'ahi'ahi'i 'e naunau, pea mo e ha hono vave 'o hono fakaa'u atu 'a e naunau kiate koe.

'Oku malava ke laulau mahina pea toki fakakakato 'a e fulifulihi 'o e fale, tautautefito kapau 'oku fiema'u ke ta ha palani fakaikiiki pea mo e ma'u ha ngofua langa kapau 'oku tu'utu'uni'i mai.

Ngaahi naunau ngaue

Ko e fa'ahinga kehekehe 'o e me'angāue?

Ngaahi me'angāue hangē ko e:

- ngaahi sea pe saliate teke fakave'eteka
- ngaahi sea ' kaukau
- ngaahi saliate teketeke mo e tokotoko ki he fefononga'aki
- Ngaahi me'a hiki 'o e mahaki
- Ngaahi me'a fakatokanga vela 'oku malava ke te sio kiai
- Naunau ki he fetu'utaki

Ko hai 'oku lava ma'u 'a e ngaahi naunau?

'E fakakau'i 'a e ngaahi sevesi ko'eni ma'ae kakai 'oku:

- 'iai ha faingata'a'ia 'o laka hake he mahina 'e ono
- 'ikai malava ke fai 'a e ngaahi ngaue faka'aho 'o malu 'iate kinautolu pe?
- 'ikai ha totonu ki he pa'anga mei he ACC
- 'i Nu'u Sila ni pea 'oku nofo fonua 'i Nu'u Sila ni (pe 'oku ha'u mei ha fonua kehe 'oku 'iai 'ena alea fakapa'anga'i mo Nu'u Silani).

'E anga fēfē ha'o kole?

Kuopau ke ke alea'i ha taha fai sivi ke ne fai ho sivi

Kapau 'oku ke kau he lau, 'e li 'e he taha fai sivi ha tohi kole ki ha pa'anga pe tokoni fakakonga ki he ngaahi kautaha 'oku nau fai e fulifulihi 'o e me'alele – ngaahi kautaha 'oku ui ko e Accessable pe ko e Enable New Zealand.

Ko e ongo kautaha ko 'eni' 'oku' na:

- sivi'i mo vakai'i kakato 'a e ngaahi tohi kole' ke fakapapau'i 'oku 'osi fakakau 'e he kau ngaue mataotao ni 'a e ngaahi fiema'u kotoa pē
- 'tuku atu e ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo' pea mo ha ngaahi me'angāue kehe
- fokotu'utu'u 'a hono monomono 'o e ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo' mo ha ngaahi me'angāue 'oku fakapa'anga kakato pe tokoni'i fakapa'anga'.

Ko hai te ne totongi?

Kapau 'e tali 'a ho'o kole', ko e kongā lahi 'o e ngaahi me'angāue' ni 'oku fakapa'anga kakato ia 'e he Potungāue Mo'ui'.

Ngaahi fakalelei ki he fale nofo'anga'

Ke tokoni'i koe 'i ho 'api nofo'anga', 'e lava hano fakahoko ha ngaahi fakalelei ke ke lava ai 'o fakahoko ho ngaahi fatongia na'e 'ikai ke ke lava 'o fakahoko kimu'a, pe ko hano 'ai ke toe faingofuaange 'a hono fakahoko e ngaahi fatongia koia.

Ko e hā 'a e kalasi kehekehe 'oe fakalelei?

'E kau ki he ngaahi fakalelei' 'a e:

- ngaahi 'alu'anga ki he sea pe saliate
- fakafālahi ki he 'matapā hu'anga
- ngaahi piki'anga ki he nima'
- sooa 'oku 'ikai toe 'iai ha sitepu hake kiai
- ngaahi 'ā malu makehe ('ikai ko ia 'oku angamaheni'aki').

Ko hai 'e lava ke ne ma'u atu 'a e ngaahi fakalelei ki he fale?

'Oku 'atā atu 'a e ngaahi sēvesi ko 'eni' ki he kakai 'oku:

- 'fokoutua 'i ha faingata'a'ia 'o ngalingali 'e fuoloaange he mahina 'e 6 (ono)
- 'ikai lava ke ne fakahoko lelei 'a hono ngaahi fatongia faka'aho '
- 'ikai ke 'ata ki he ngaahi tokoni fakapa'anga 'a e ACC
- nau nofo 'i Nu'u Sila pea ko e tokotaha nofo fonua ia (pe 'oku' ne mei' ha fonua ka 'oku 'i ai ha'ane aleapau fakapa'anga mo Nu'u Sila).

Ko hai te ne totongi?

K'Oku fakapa'anga'i kakato 'a e ngaahi fulifulihi ma'ae fanau faingata'a'ia 'oku kau he lau, 'o a'u hake ki he ta'u 15. Ko e kakai 'oku ta'u 16 mo laka hake ai, ko e fulifulihi koia 'oku laka hake he \$8,036 (kau ai mo e GST, pea kau ai foki mo ha fulifulihi ne fai kimu'a ki ho fale). 'E fika'i atu leva 'e WINZ pe 'e fiema'u ke ke totongi ha kongā pe 'ikai.

'Oku 'iai 'a e fakangatangata'anga mei 'olunga kihe fulifulihi 'o 'api ke malava ke ke hu atu mo hu mai faingofua ange mei ho fale, hange ko e ko e langa ha me'a fakahake, mo e ngaahi me'a hiki. Neongo ia, 'oku 'ikai kau 'i he fakangatangata'anga ko'eni 'a e fulifulihi hange ko e fakafalahi 'o e matapa mo e to'o atu 'o e sitepu ke hu atu ki he saoa.

'E 'ikai fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' ia ha:

- ngaahi fakalelei 'oku si'i hifo hono fakamole 'i he \$200 (including GST)*
- ngaahi nāunau fale (hangē ko e ngaahi puipui mo e kāpeti)
- ngaahi monomono angamaheni
- ko e ngaahi feliuliuaki kotoa pe he ngāue 'oku makatu'unga he 'uhinga faka'ikonomika pe fakasosiale
- ngaahi fakalelei kuo 'osi fakahoko ka 'oku te'eki mahino ha pa'anga ki ai.

Ko hai te ne fakahoko 'a e ngāue' ni ki ho fale nofo'anga?

'E fakahoko 'e he Accessable pe ko e Enable New Zealand 'a 'eni:

- vakai'i 'a e ngaahi kole' ke fakapapau'i kuo 'osi fakakau 'e he Kau ngaue mataotao ni ' (i he taimi lahi ko e kau occupational therapists) 'a e ngaahi faingamalie kotoa pē
- fokotu'utu'u 'a e kau ngāue konituleki ke nau fakahoko 'a e ngaahi fakalelei'
- leva'i 'a e ngāue takitaha kae'oua kuo kakato e ngaahi fakalelei 'oku fiema'u'.

Ngaahi fakalelei ki he me'alele'

'E ala lava ke fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' ha ngaahi fakalelei ki ho'o me'alele' ke toe faingofua ange ai 'a ho'o faka'uli', pea faingofua ange ho'o hū atu mo hū mai mei' he me'alele'.

Ko e hā 'a e fa'ahinga me'angāue ko ia ?

Ngaahi me'angāue hangē ko e:

- ngaahi uta'anga sea pe saliote
- ngaahi me'a hiki ki ha veeni pe ko ha ngaahi kaka'anga ki he sea pe saliote
- ngaahi me'a kamosi
- fakalelei ki he ngaahi fakama'u'anga 'o e sea pe saliote, ' mo e leta'.

Ko 'oku 'ata ki he ngaahi fakalelei ko ia ki he me'alele?

Ko e founga' 'eni:

- 'Oku taau mo koe ke ke ma'u 'a e ngaahi sevesi 'oku fakapa'anga'i 'e he Potungāue Mo'ui (vakai ki he peesi...)
- 'ikai malu mo palopalemaange hono fakahoko 'a ho'o ngaahi fatongia faka'aho angamaheni
- 'ikai ma'u tokoni 'i he 'i he malumalu 'o e ACC
- kuo pau ke ke nofo 'i Nu'u Sila pea ko e tokotaha nofo fonua koe (pe ko ha'o ha'u mei' ha fonua ka 'oku 'i ai ha'ane alepau fakapa'anga mo Nu'u Sila)
- Oku fiema'u ke ke 'alu 'iho'o me'alele ki he ngaue pe ko e ako, pe ko ho'o 'ave malu lelei ha taha 'oku fakafalala kiate koe hange ko e fanau ta'u 15 mo 'i lalo ai 'oku faingata'a'ia

'I he ngaahi keisi si'isi'i pe, 'oku malava 'e he Potungāue Mo'ui ke totongi kae fakatau ha me'alele fe'unga ke fulihi (ma'a ha taha faka'uli 'oku 'iai hono faingata'a'ia).

'E anga fēfē ha'o kole?

'Oku fiema'u ke ke alea'i ha taha sivi ke fai ho sivi'i ho'o ngaahi fiema'u. Kapau 'e sivi'i koe 'o 'ilo 'oku ke fiema'u 'a e sevesi ko'eni, they nau tohi nautolu 'o kole ia ma'au.

Kapau 'oku 'ikai ke ke 'atā ki ai, 'e fahaha atu leva 'e he tokotaha ni ha ngaahi faingamalie kehe hangē ko ha sēvesi ki he fefononga'aki fakatokolahi' (public transport), ngaahi tekisī ma'a' e kakai faingata'a'ia', pe ko e kole ki ha tokoni mei' ha ngaahi kautaha kehe.

Ko hai te ne totongi?

Kapau 'e tali 'a ho'o kole', 'i he angamaheni', 'e fua kotoa leva 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e ngaahi fakamole ki hono fakalelei'i ho'o me'alele'.

Ko hai te ke fetu'utaki ki ai?

'Oku malava 'e he kautaha NASC 'i ho feifu'u ke tokoni atu kiate koe ke fetu'utaki mo e kakai totonu mo e sevesi totonu. 'Oku ala fakahoko foki koe 'e ho'o toketa ki he kakai mo e ngaahi sevesi pehe ni.

Ki ha ngaahi toe fakamatalaange, 'e lava ke ke fetu'utaki ki he:

- Accessable (kapau 'oku ke nofo 'i 'Okalani pe ko Northland) – **0508 001 002** pe vakai ki he **www.accessable.co.nz**
- Enable New Zealand (kapau 'oku' ke nofo 'i tu'a mei 'Okalani pe ko Northland) – **0800 171 981** pe vakai ki he **www.disabilityfunding.co.nz**

Ko e founga 'e taha', 'e lava 'e ha Disability Information Advisory Service (DIAS) 'o tokoni ke 'ave koe ki he kau-ngaue mo e ngaahi sēvesi 'oku totonu ke fai ki ai e fetu'utaki':

- Vaka Tautua – **0800 825 282** (0800 VAKATA)
- Enable Information – **0800 362 253**
- NZ Federation of Disability Information Centres – **0800 693 342.**

Vakai ki he kongā ki he Disability Directory 'i he tohi fakahinohino ni ki ha ngaahi toe fakamatalaange.

Tokoni ma'ae kakai kuo po'uli pe hoholo e vakai

'E lava ke 'oatu 'e he Potungāue Mo'ui' ha me'angāue pe ko ha tokoni fakapa'anga ki kinautolu i 'oku po'uli pe faka'au ke koviange 'enau vakai '.

Ko e ha e fa'ahinga me'angāue ko ia?

Ngaahi me'angāue hangē ko e:

- ngaahi matasio'ata
- polokalama fakakomipiuta tokoni ki he lautohi '
- ngaahi 'akau tataki ki he fefononga'aki '.

Ko hai te ne ma'u a e ngaahi me'angāue' pe tokoni fakapa'anga ko 'eni?

Kapau ko ha tangata'ifonua pe tokotaha nofo fonua koe 'oku' ke nofo 'i Nu'u Sila, 'i ai ha palopalema ki ho'o vakai ' – tatau pē pe 'oku po'uli pe faka'au ke koviange ho'o vakai ', pea 'oku 'ikai te ke 'i he malumalu 'o e ACC, pea 'e lava leva ke ke ma'u e ngaahi me'angāue makehe ko'eni. '.

'Oku kole fefe ki ha naunau?

'Uluaki, kuopau ke fai hao sivi 'e ha taha fai sivi.

'Oku lava pe ke fai sivi 'a e kau 'ai matasio'ata, toketaa mataotao ki he mata, kau kou'otineita sevesi mei he Blind Foundation, pe ko e kau faiako ngaue holo mo e ako 'alu.

'E fale'i 'e he taha fai sivi ki he naunau 'e lelei mo malu taha ma'au, ke lato ai ho'o fiema'u. 'E toki hanga leva 'e he taha fai sivi 'o li 'a e tohi kole ki he kautaha Accessable pe ko e Enable New Zealand

Tokoni fakapa'anga ki he ngaahi matasio'ata ma'a e fānau'

Koe fānau 'oku a'u hake ki he ta'u 15 pea 'oku faka'au ke koviange 'enau vakai 'oku 'atā kinautolu ki he ngaahi tokoni fakapa'anga ni ko'eni ke totongi'aki honau matasio'ata.

Kapau 'oku 'iai ha'o Kaati Kominiuti pe ko e kaati High Use Health Card 'oku tokoni mai 'a e Potungaue Mo'ui 'aki 'a e pa'anga 'o a'u hake ki he \$287.50 ke tokoni ki he sivi mata mo e fakatau ha matasio'ata ma'ae fanau 'o a'u hake kihe ta'u 15.

Ka fiema'u ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e totongi fakakonga ko'eni, 'ai ha apoinimeni tamasi'i/ta'ahine ke sivi hono mata 'e ha toketa mata pe ko e toketa tafamata pe ko falemahaki.

'E tokoni atu 'a ho'o optometrist pe mataotao ki he mata' ke fakafonu 'a ho'o foomu kole ki he ngaahi tokoni fakapa'anga' pea nau meili'i atu leva. 'E fiema'u leva ke ke totongi 'a e toenga 'o e ngaahi fakamole'.

Ki he longai fanau, 'e lava pe kenau toe kole ki ha tokoni fakapa'anga' hili nai ha māhina 'e 12 kapau 'oku fiema'u hanau matasio'ata fo'ou.

'I he taimi 'oku 'ikai ke ke 'atā atu ai ki he tokoni fakapa'anga ko 'eni', talanoa mo e Work and Income fekau'aki mo ha ngaahi nō 'e lava ke ke toki tātā fakafoki', pe kole atu ha tokoni mei' he ngaahi kulupu 'i ho komiunitii'.

Fetu'utaki ki he Enable New Zealand ke ma'u ha toe fakamatala lahi ange he fika 0800 17 1981

Penefiti ki he sio'ata Koniteki Lenisi

'Oku 'ataa 'a e Penefiti ki he sio'ata Koniteki Lenisi ki he kakai 'oku 'ikai lava fakatonutonu 'enau sio 'aki hono ngaue 'aki e matasio'ata ne fua ko e 'uhi ko e ngaahi 'uhinga fakametikolo/kilnikolo.

'Oku tokoni 'a e Penefiti ki he sio'ata Koniteki Lenisi ki he totongi fakalukufua ki hono fua mo hono ma'u 'o e koniteki lenisi kae fakafalala pe ko e sio'ata fo'ou pe ko e fetongi e la'isio'ata.

'Oku fiema'u ke sivi'i koe 'e ha toketa 'ai matasio'ata pe ha toketa tafa mata 'oku 'iai ha'ane alepau mo e Potungaue Mo'ui ke ne fua mo 'ai 'a e koniteki lenisi.

Ka fiema'u ha fakamatala lahi ange pea fetu'utaki ki ho'o toketa 'ai matasio'ata pe ko e toketa tafa mata.

* Prices quoted are subject to change.

Tokoni ma'a nautolu kuo malu e ongo pe kuo hoholo e ongo

'Oku lava 'e he Potungāue Mo'ui 'o poupoua 'a e kakai kuo malu pe kuo hoholo e ongo.

Ko e hā e fa'ahinga me'angāue ko ia?

Ngaahi me'angāue hangē ko e:

- Me'a fakalelei'i e ongo mo e ngaahi me'a kehekehe tokoni ki he ongo.
- me'a fakatokanga 'oku lava ha sio ki ai pe 'oku ngalulululu.
- Me'a fakaongo 'oku 'ai ki loto telinga

'Oku' ke 'atā nai ke ma'u e ngaahi tokoni fakapa'anga ko'eni?

'Oku hā atu 'i he tēpile 'i lalo' 'a kinautolu 'oku nau 'atā atu ki he ngaahi tokoni fakapa'anga 'a e Potungāue Mo'ui'.

Ngaahi Fakakulupu 'o e kakai'	'Atā atu ki he.
<ul style="list-style-type: none"> • Longa'i fānau te'eki ta'u ako' • Fānau' mo e to'utupu – kau ako lautohi, ako kolisi pe fanau ako 'i he ngaahi ako ma'oungaange 'o a'u hake ki he ta'u 21. 	<p>Fakapa'anga kakato 'o e ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo'.</p>
<p>Kakai lalahi 'oku nau ma'u 'ae ':</p> <ul style="list-style-type: none"> • kuo fu'u koviange 'enau fanongo' talu mei he'enau kei iiki', pe • kuo hoko fakatu'upakē ha malu ki he'enau fanongo' lolotonga pē kuo nau 'osi hoko ko e kakai lalahi, pe • 'oku lō ua hanau faingata'a'ia (hangē ko ha malu 'o 'enau fanongo' pea mo ha faingata'a'ia fakae'atamai). 	<p>Ma'u atu 'a e totongi houluseila 'o e totongi ki he ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo' ma'a' e kakai lalahi 'i he kulupu' ni, 'o tatau ai pē pe 'oku 'i ai ha'anau Community Services Card pe 'ikai.</p>
<p>Kakai lalahi 'oku nau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ngāue (laka hake 'i he houa 'e 30 'i he uike), pe • ako taimi kakato (laka hake 'i he ta'u 21), pe • ngāue'ofa (laka hake 'i he houa 'e 20 'i he uike), pe • tokanga'i taimi kakato ki ha tokotaha kehe. 	<p>Totongi houluseila 'o e ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo' 'a e kakai lalahi 'i he kulupu' ni kapau 'oku 'i ai ha'anau Community Services Card.</p> <p>Tokoni fakapa'anga ki he mīsini tokoni ki he fanongo' ko e \$511.11 (including GST)* 'oku 'atā atu ia ki he kakai 'oku 'ikai 'i ai ha'anau Community Services Card.</p> <p>Fakatokanga'i ange – 'oku 'atā tu'o taha atu pē 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga' ni 'i he ta'u 'e ono kotoa pē.</p>
<p>Kakai lalahi 'oku:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'ikai ke nau ngāue taimi kakato, pe • 'ikai ke nau ako taimi kakato, pe • 'ikai ke nau fakahoko ha ngāue'ofa (laka hake 'i he houa 'e 20 'i he uike), pe • 'ikai ke nau tauhi taimi kakato ha tokotaha 'oku fakafalala kiate kinautolu • pea 'ikai fihī ha'anau ngaahi fiema'u 'o hangē ko ia 'oku hā atu 'i 'olunga'. 	<p>'Oku 'atā atu 'a e tokoni fakapa'anga ki he mīsini tokoni ki he fanongo' ko e \$511.11 (including GST)*.</p> <p>Fakatokanga'i ange – 'oku 'atā tu'o taha atu pē 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga' ni 'i he ta'u 'e ono kotoa pē.</p>

Ko kinautolu kotoa pe 'oku nau ma'u faingamalie tokoni mei he pule'anga felave'i mo e foki mei he tau fakafonua pe ko e ACC, 'e 'ikai ke mou kau he ngaahi tokoni mavahe ko 'eni.

* Prices quoted are subject to change.

Ngaahi Me'a ke Tokoni ki he Ongo

'Oku ua 'a e fa'ahinga founa fakapa'anga'i ai 'e he Potungaue Mo'ui 'a e me'a-fakafanongo:

- ko e Fa'unga Fakapa'anga'i ki he Me'a-Fakafanongo (Hearing Aid Funding Scheme)
- ko e Fa'unga Fakapa'anga'i Fakakonga 'o e Me'a-Fakafanongo (Hearing Aid Subsidy Scheme).

'E fakafalala pe 'i ho puipuitu'a mo e fa'ahinga mole ho'o fanongo, te ke ala ma'u ai ha tokoni mei he taha 'o e ongo fa'unga ko'eni.

Fa'unga Fakapa'anga'i Fakakonga 'a e Me'a-Fakafanongo

'Ok ma'u 'a e \$511.11 mei he Fa'unga Fakapa'anga'i Fakakonga 'a e Me'a-Fakafanongo mei he Potungaue Mo'ui (kau ai mo e GST) ki he me'a-fakafanongo 'e taha ki he kakai lalahi (ta'u 16 mo laka ai) 'oku:

- 'oku 'ikai toe sai 'a e mole 'o 'ene ongo pea fiema'u 'a e me'a-fakafanongo,
- nau sitiseni Nu'u Sila lolotonga nofo 'i Nu'u Sila pe nofo fonua pea 'oku 'ikai ke nau kau ki he malumalu 'o e Fa'unga ki he Fakapa'anga'i 'o e Me'a-fakafanongo

'Oku 'ikai ke hanga 'e he Fa'unga ki he Fakapa'anga'i 'o e Me'a-Fakafanongo 'o fakakau heni 'a e ngaahi fakamole 'o e sivi e fanongo pe ko hono fokotu'u 'a e ngaahi ngaue 'oku fa'a tanaki atu 'e kau aotiolosia.

'Oku ma'u 'a e tokoni fakakonga ko'eni 'o tu'otaha 'i he ta'u 'e ono kotoa pe.

Ko e Fa'unga Fakapa'anga'i 'o e Me'a-Fakafanongo

'Oku hanga 'e he Fa'unga Fakapa'anga'i 'o e Me'a-Fakafanongo 'a e Potungaue Mo'ui 'o kapui 'a e mahu'inga 'o e me'a-fakafanongo ma'a e fanau mo e kakai lalahi 'oku nau kau kiai, pea ko e kau sitiseni Nu'u Sila pea lolotonga nofo 'i Nu'u Sila, pe kuo nau nofo fonua.

'Oku kau heni 'a e kakai lalahi kapau:

- ne mole lahi 'enau fanongo talu mei he'ene kei si'i pe, pe
- kuo 'iai 'a e mole 'o e fanongo pea toe lahi 'aupito foki mo e maumau 'a e sio (hange ko ha, Tulikui); pe mole 'a e fanongo mo faingata'a'ia 'atamai pe faingata'a'ia fakasino 'oku ne fakangatangata 'enau malava ke fetu'utaki malu mo 'aonga, pe

- mole 'a e fanongo, 'oku 'iai 'a e kaati CSC pea mo:
 - lolotonga ngaue pa'anga houa 30 he uike pe laka ai, pe
 - lesisita he kau kumi ngaue totongi, pe
 - ngaue volenitia (laka hake he houa e'e 20 he uike) pe
 - ako taimi kakato pe
 - tauhi ha taha 'oku fakafalala ai e mo'ui taimi kakato.

Ko e pa'anga ko'eni 'oku ne tapuni pe 'a e totongi 'o e me'a-fakafanongo kae 'ikai kau ai 'a e sivi mo hono feinga'i ke fe'unga 'oku ala tohimo'ua 'e he kau aotiolosia. 'Oku malava ma'u 'a e pa'anga ki he me'a-fakafanongo ki he telinga taau taha ma'a ekakai lalahi 'o tu'o taha pe fakata'u ono. 'Oku 'ikai toe laka hake he tu'o he ta'u 'e ono ma'ae fanau.

'Oku ala ma'u ha tokoni mei he ACC ki he totongi 'o e me'a-fakafanongo pe ko e Kautaha 'a Sotia Nu'u Sila Hao mei ha Tau. Kapau te ke lava ma'u tokoni mei ha taha 'o e ongo kautaha ni 'e 'ikai lava ke ke ma'u he taimi tatau mo ha tokoni mei Potungaue Mo'ui, mei he Fa'unga Fakapa'anga'i Fakakonga 'o e Me'a-Fakafanongo pe ko e Fa'unga Tokoni ki he Me'a-Fakafanongo

Ko e kau 'aotiolosia pe kuo memipa kakato 'i he Sosaiete 'a e Kau Aotiolosia 'o Nu'u Sila 'e lava ke nau kole ki he Fa'unga Fakapa'anga'i Fakakonga 'o e Me'a-Fakafanongo, mo e Fa'unga Fakapa'anga'i 'o e Me'a-Fakafanongo 'a e Potungaue Mo'ui. Vakai pe 'oku memipa kakato ho'o aotiolosia 'i he Sosaiete. Kapau 'oku 'ikai, 'e 'ikai lava ke ke ma'u pa'anga tokoni mei he Potungaue Mo'ui.

'E anga fēfē ha'o ma'u 'a e ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo?

Kuo pau ke ke fakahoko hano vakai'i ho ngaahi fiema'u 'e ha tokotaha audiologist 'oku kau he New Zealand Audiological Society 'i ho'o Poate fakavahe ki he Mo'ui 'i ha kiliniki fakatautaha. Kapau te ke sio ki ha audiologist (tokotaha mataotao ki he fanongo) 'oku ngāue 'i ha kiliniki fakatautaha, kuopau ke ke totongi 'e koe 'a ho'o sio kiai ' fakataha mo ha ngaahi fakamole ki hano fakatau 'a e mīsini tokoni ki he fanongo' 'oku fe'unga mo ho telinga'.

'Oku hanga 'e he 'aotiolosia 'o sivi'i ho'o ngaahi fiema'u, ne fakapapau'i 'a e me'a-fakafanongo 'oku ke fiema'u pea ne kole leva pe ko e pa'anga fakakonga pe ko e fakapa'anga'i 'a e me'a-fakafanongo ki he kautaha Accessable, ko e kautaha ia 'oku nau 'omai 'a e me'a-fakafanongo.

Kautaha Accessable:

- sivi'i mo fai 'a e ngaahi tohi kole ke fakapapau'i kuo hanga 'e kau ngaue ki he fanongo 'o siofi 'a e ngaahi me'a kotoa 'e ala fai
- alea'i 'a hono ma'u 'o e ngaahi me'a-fakafanongo mo e ngaahi naunau kehe
- fokotu'utu'u hano monomono 'o ha ngaahi mīsini tokoni ki he fanongo' mo ha ngaahi me'angāue kehe 'a ia kuo 'osi tokoni'i mo fakapa'anga kakato.

Ko hai te ke fetu'utaki ki ai?

Ka fiema'u ha toe fakamatala lahi ange pea fetu'utaki ki he:

- Accessable – **0508 001 002** pea 'ahia e uepisaite: www.accessable.co.nz

'Oku lava nai ke fakapa'anga mo ha ngaahi me'angāue kehe?

Kapau 'oku' ke fiema'u ha ngaahi me'angāue makehe ke tokoni kiate koe he ngāue'anga, ako pe 'i ho 'api nofo'anga', 'e ala lava pe ke ke ma'u ha tokoni fakapa'anga ki ha ngaahi me'angāue koia. 'E lava ke kau heni 'a e ngaahi mīsini fax mo ha ngaahi me'a misini fakatokanga, hangē ko ha me'a fakatokanga ki he hoko ha vela ' pe ko ha kī'i fafangu ki he matapaa'. Kātaki 'o fakatokanga'i ange: 'E 'ikai kau heni 'a e ngaahi telefoni mo e ngaahi me'a fakatokanga vela angamaheni'.

Ko kinautolu 'oku nau vakai'i e ngaahi fiema'u ko'eni, 'oku kau au 'a e audiologist, hearing therapist pe ko ha kau fokotu'utu'u ngāue mei' he kautaha Deaf Aotearoa.

Ngaahi me'a Fakaongo ki he Kokilia

'Oku tafa'i kae fakahu 'a e me'a fakaongo 'ilekitulonika ki he Kokilia 'o ne ongo'i 'oku ne fanongo, ki ha taha 'oku fu'u kovi 'aupito 'e ne fanongo pe 'oku malu 'aupito hono telinga.

'Oku hanga 'e he Polokalama Fakahu Me'a Fakaongo ki he Kokilia 'a e Potungāue Mo'ui, 'o 'omai 'a e me'a fakaongo ki he kokilia ma'ae kakai 'oku malava kau kiai 'oku 'i he tu'unga kovi ki he lahi 'aupito e mole 'a e ongo ('oku 'ikai 'aoga 'a e me'a fakaongo maheni ia) pea kuo 'osi sivi'i pea 'ilo 'oku ala lelei ka nau ka kau heni.

'Oku 'i he vaha'a 'o e \$45,00 ki he \$55,000. 'a e fakamole ki he fakahu me'a fakaongo ki he kokilia 'e taha. Ko e fakapa'anga'i 'o e sevesi ko'eni 'oku kau ai 'a e:

- Sivi'i mohono fakafuofua
- Ko e me'a ngaue (ko e uaea 'oku fa'o/mono'i ki loto mo e me'a fakaongo 'oku tui pe 'i tu'a sino)
- Ko e tafa
- Sivi 'o e fanongo
- Matauhi mo hono poupoua
- Hokohoko atu 'o e ako'i mo e ngaahi sevesi tokoni
- Ako'i fo'ou 'o e kakai lalahi pe fakafeangai 'a e fanau
- Fetongi 'o e me'a fanongo

- Ko e ngaahi 'o e me'a fakaongo 'a e fanau

Ko e ngaahi sevesi muimui atu ai hange ko e fakafetongi 'o e fakahoko'anga e ongo (sound processors) 'oku fiema'u ia ki he toenga e mo'ui 'a ha tokotaha ke tokoni kihono matauhi 'a 'enau malava ngaue 'aki e me'a fakaongo fakahu he kokilia, pea 'oku fakapa'anga'i pe 'e he Potungaue Mo'ui 'a e ngaahi fakamole ko'eni.

Ka fiema'u ha toe fakamatala lahi ange pe fetu'utaki ki ho taha Fale'i ki he fanongo pe ko Fale'i ki he Fanau 'oku malu e fanongo

Kapau 'oku ke nofo koe 'i tu'a mei he kolo, ko e fakamole koia 'o e 'alu ki he falemahaki ke sivi 'o e ongo, mo hono tafa mo e muimui'i atu 'e ala kapui pe ia 'e he kautaha Tokoni ki he Fe'alu'aki Lotofonua

Ka fiema'u ha fakamatala lahi ange kau ki he NTA pea ke telefoni ki he NTA 'i he fika **0800 281 222**. (lomi'i e fika 2)

'Oku 'i ai ha ngaahi kautaha kehe 'e lava ke nau tokoni ki he ngaahi me'a felāve'i mo e uesia 'o e fanongo?

'Oku fai fatongia 'a e Deaf Aotearoa ki hono tu'uaki mo fakamahino'i 'a a mahu'inga 'a e 'ilo ki he palopalema ki he fanongo, pehe ki hono ' ngāue'aki 'o e talanoa fakatata (sign language), pea 'oku nau 'oatu 'a e ngaahi tokoni kehekehe pe ma'ae komiunitii' hangē ko e ngaahi polokalama ako mo e tokoni ki he fakatonulea. 'E lava ke nau ngāue mo tokoni'i koe ke ke ma'u e ngaahi me'angāue 'oku' ke fiema'u'.

Deaf Aotearoa (Kautaha 'a 'Aotearoa ma'a' e Kakai Tuli') – **09 828 3282**.

'Oku fakapa'anga'i 'e he Potungaue Mo'ui 'a e Ngaahi Sevesi Faito'o e Ongō pea 'oku ta'etotongi. 'Oku malava 'e he kau faito'o e ongo 'o sivi'i ho ngaahi fiema'u fakaongo, 'oatu mo e fakamatala kau ki he ngaahi me'a tokoni ki he ongo mo e naunau kehe, pea ako'i koe ke ke lava 'o tokanga'i 'a e hoholo ho'o ongo pea tokoni atu ke ma'u 'a e ngaahi naunau 'oku ke fiema'u. Telefoni ki he **0800 008 011** ke ma'u ha fakamatala lahi ange.

Pa'anga Tokoni ki he ma'u 'o e la'i'ulu loi mo e Fo'i huhu loi

Ko e Pa'anga Tokoni ki he 'Ulu loi mo e La'i'ulu loi

'Oku malava foki 'a e totongi fakakonga (subsidy) ke tokoni ki hno ki he fakatau ha 'ulu loimo e la'i 'ulu loi pea ke 'ave ki he kakai 'oku kovi 'aupito 'a e ngangana honau la'i'ulu mei ha fa'ahinga mahaki pe ko ha ola 'o ha puke he kanisa.

'E talanoa atu ha sipesalisi metikolo ki a koe pe ko ho'o toketa fekau'aki mo e totongi fakakonga ko'eni mo tala atu pe 'oku lava ke ke ma'u 'eni.

Pa'anga Totongi Fakakonga ki he Huhuloi

'Oku malava ke ma'u 'a e pa'anga totongi fakakonga ke tokoni ki he totongi 'o e huhuloi mo e ngaahi me'a kehe felave'i moia ma'ae kakai ne 'osi tafa ko e kanisa huhu pe ko ha fa'ahinga 'uhinga fakametikolo kehe.

'E lava talanoa atu ha sipesalisi metikolo ki a koe pe ko ho'o toketa fekau'aki mo e totongi fakakonga ko'eni mo tala atu pe 'oku lava ke ke ma'u 'eni

Ka fiema'u ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e ongo totongi fakakonga ko'eni pea fetu'utaki ki he Sector Services Contact Center 'a e Potungaue Mo'ui 'i he fika **0800 458 448**

Ko ho'ō ngaahi totonu'

*'Oku' ke mahu'inga 'aupito pea 'oku
mahu'inga foki mo ho'ō ngaahi fiema'u'.*

*Kapau 'oku' ke ongo'i kuo 'ikai fakahoko atu 'a e ngāue
kiate koe' 'aki 'a e founa faka'apa'apa'ia 'oku taau mo
koe', pe 'oku 'i ai ha'o ta'efiemālie mo e Potungāue Mo'ui' pe
ko ha kautaha sēvesi tokoni ma'a' e kakai faingata'a'ia',
'oku 'i ai 'a ho'ō totonu ke ke lāunga.*

'I he kongā ko 'eni'

**Ko hano fakahoko 'o ha
lāunga fekau'aki mo ha
ngaahi sēvesi tokoni ma'a' e
kakai faingata'a'ia' 'a ia
'oku fakapa'anga 'e he
Potungāue Mo'ui'**

Ko hano fakahoko 'o ha lāunga fekau'aki mo ha ngaahi sēvesi tokoni ma'a e kakai faingata'a'ia' 'a ia 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui'

'Oku 'i ai ha'o lāunga fekau'aki mo e ngaahi sēvesi tokoni 'oku' ke lolotonga ma'u?

Ko e ngaahi kautaha 'oku nau 'oatu 'a e ngaahi sēvesi'

'I he kamata'anga' pē, talanoa mo e ngaahi kautaha 'oku nau 'oatu 'a e sēvesi' ni felāve'i mo e ngaahi me'a 'oku' ke hoha'a ki ai.

'E lava ke pou pou atu heni 'a e Advocacy Service (Sēvesi Taukapo) 'i he Health and Disability Commissioner's Office ('Ōfisi 'o e Komisiona ki he Mo'ui Lelei' mo e Ngaahi Faingata'a'ia').

Telefoni (free call) – **0800 555 050**

Fax – **0800 278 77678**

'Īmeili (email) – **advocacy@hdc.org.nz**

Health and Disability Commissioner's Office ('Ōfisi 'o e Komisiona ki he Mo'ui Lelei' mo e Faingata'a'ia')

Telefoni (free call) – **0800 11 22 33**

Potungāue Mo'ui' (Disability Support Services)

Telefoni (free call) – **0800 373 664**
(0800 DSD MOH)

Fax – **0800 000 838**

'Īmeili (email) – **dsdcomplaints@moh.govt.nz**

Sitepu 'uluaki'

Kapau 'oku' i ai ha'o palopalema pe hoha'a fekau'aki mo ha ngaahi sēvesi tokoni 'oku' ke ma'u, 'oku totonu ke ke fuofua talanoa mo e kautaha 'oku nau 'oatu 'a e ngaahi sēvesi' ni.

Kapau 'oku' ke fiema'u ha tokoni ki hono fakahoko ho'o lāunga, 'e lava ke ke fetu'utaki ki he:

Health and Disability Commissioner's Advocacy Service (Sēvesi Taukapo 'a e Komisiona ki he Mo'ui Lelei' mo e Faingata'a'ia')

- telefoni ta'etotongi (free call) – **0800 555 050**
- fax - **0800 278 77678**
- ĩmeili (email) – **advocacy@hdc.org.nz**

'Oku totonu ke 'osi' i ai ha founa ngāue 'a e kautaha 'oku nau 'oatu ho'o sēvesi tokoni' fekau'aki mo e fakahoko ha launga.

Sitepu ua'

Kapau 'oku' ikai ke ke lava 'o fakahoko ha lāunga ki he kautaha 'oku nau fakahoko atu 'a ho'o ngaahi sēvesi', 'e lava ke ke fetu'utaki ki he Health and Disability Commissioner's Office:

- telefoni ta'etotongi (free call) – **0800 11 22 33.**

Kapau ko ho'o lāunga' 'oku felāve'i ia mo e ngaahi sēvesi tokoni ma'a e kakai faingata'a'ia' 'a ia 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui' pea 'oku' ke ongo'i 'oku' ikai ke ke lava 'o fakahoko ia ki he kautaha 'oku nau fakahoko atu 'a e ngaahi sēvesi' ni, 'e lava pe ke ke fetu'utaki hangatonu ki he Potungāue Mo'ui':

- telefoni ta'etotongi (free call) – (0800 DSD MOH) **0800 373 664** lomi'i 'a e #2
- fax – **0800 000 838**
- ĩmeili (email) – **dsdcomplaints@moh.govt.nz**

Your directory

Ki hano fakataukei'i koe ki he ngaahi sevesi tokoni 'oku fakapa'anga 'e he Potungāue Mo'ui, ko e ngaahi tu'asila fetu'utaki 'eni ki he ngaahi sēvesi' pea mo e ngaahi kautaha 'i ho feitu'u' 'e ala lava ke nau tokoni'i koe.

'I he kongā ko 'eni'

Ko e ngaahi fakahinohino ki he tokoni ma'a e kau faingata'a'ia

Ngaahi kautaha NASC

Ngaahi sēvesi ki he ngaahi me'angāue' mo e fakalelei'

Ngaahi Sēvesi 'a e Pule'anga' mo e ngaahi Potungāue'

Ko e ngaahi fakahinohino ki he tokoni ma'a e kau faingata'a'ia

'E ala lava 'e he ngaahi kautaha ko ia 'oku hā atu 'i lalo' 'o 'oatu ha ngaahi fakamatala ma'au fekau'aki mo e ngaahi faingata'a'ia' mo ha fale'i ki he feitu'u 'e ma'u atu ai mo e founa 'o ha'o ma'u atu 'a e tokoni. Ko e ni'ihī 'o e ngaahi sēvesi' ni ko e ngaahi kautaha fakafeitu'u fakafo'ituitui pē kinautolu, pea ko e ni'ihī te nau lava 'o 'oatu ha fakamatala kae fou pe 'i honau ngaahi va'a ngaue ki hono tufaki atu e ngaahi fakamatala.

National

Altogether Autism – www.altogetherautism.org.nz

Phone 0800 273 463

Autism NZ – www.autismnz.org.nz

Phone 0800 288 476 (0800 AUTISM) **Email** info@autismnz.org.nz

CCS Disability Action – www.ccsdisabilityaction.org.nz

Phone 0800 227 2255 **Email** info@ccsdisabilityaction.org.nz

Carers NZ – www.carers.net.nz

Phone 0800 777 797 **Email** info@carers.net.nz

Deaf Aotearoa New Zealand – www.deaf.org.nz

PO Box 15770, New Lynn, 1836-1848 Great North Road, Auckland 0640

Phone 09 8283282 **Email** national@deaf.org.nz

Disability Information Centres – www.weka.net.nz

These centres are locally based and they offer advice, information and referral services. For more information visit the website

Hearing Association, NZ – www.hearing.org.nz

Phone 0800 233 445

IHC – www.ihc.org.nz

Phone 0800 442 442

National Foundation for the Deaf – www.nfd.org.nz

11 York Street, PO Box 37729, Parnell, Auckland 1151

Phone 0800 867 446 **Email** enquiries@nfd.org.nz

NZ Federation of Disability Information Centres – www.nzfdic.org.nz

PO Box 1091, Invercargill 9840

Phone 0800 693 342 **Email** admin@nzfdic.org.nz

Parent to Parent NZ – www.parent2parent.org.nz

Free phone 0508 236 236

People First New Zealand Inc (Wellington) – www.peoplefirst.org.nz

Level 4, Century City Tower, 173-175 Victoria Street

PO Box 9199, Marion Square, Wellington 6141

Phone 04 381 3242 **Free phone** 0800 206 070

Email mail@peoplefirst.org.nz

Royal New Zealand Foundation of the Blind – www.rnzfb.org.nz

Phone 0800 24 33 33 **Email** general@rnzfb.org.nz

Vaka Tautua – www.vakatautua.co.nz

Phone 0800 825 282 (0800 VAKATA)

Auckland

PO Box 11 202, Level 3, 15 Sultan St, Ellerslie 1542 **Phone** 09 589 1922

3/34 Te Pai Place, Henderson **Phone** 09 836 6534

Wellington

PO Box 50389, 11 Heriot Drive, Elsdon, Porirua 5240 **Phone** 04 237 1096

Christchurch

PO Box 19950, 189 Montreal Street, Christchurch **Phone** 03 363 0762

North Island

Coromandel Independent Living Trust – www.cilt.org.nz

Tiki House, 45 Tiki Road, Coromandel 3506

PO Box 25 Coromandel 3543

Phone 07 866 8358 **Fax** 07 866 8358 **Email** cilt@cilt.org.nz

Disabilities Resource Centre Trust (Bay of Plenty) – www.drct.co.nz

141-143 King Street, Whakatane 3120

PO Box 528, Whakatane 3158

Phone 07 307 1447 **Fax** 07 307 0229 **Email** information@drct.co.nz

Disability Information and Equipment Centre (Wellington) – www.diec.co.nz

15a Ngahina Street, Paraparaumu 5032

PO Box 23, Paraparaumu 5254

Phone 04 298 2914 **Free phone** 0800 693 342

Fax 04 298 2941 **Email** info@diec.co.nz

Enable Information (Palmerston North) – www.enable.co.nz

69 Malden Street, Roslyn, Palmerston North 4414

PO Box 4547, Palmerston North 4442

Phone 06 353 5800 **Free phone** 0800 17 19 81

Email info@enable.co.nz

Independant Living Sevice Inc – www.ilsnz.org.nz

PO Box 24-042, 14 Erson Ave, Royal Oak, Auckland 1345

Phone 09 625 0322

Information 4 Disability (Hawke's Bay)

Level 1 Community Hub, 62 Raffles Street, Napier 4110

PO Box 506, Napier 4140

Phone 06 835 0781 **Email** dithb@xtra.co.nz

LIFE Unlimited – Hamilton – www.life.nzl.org

20 Palmerston Street, Hamilton 3204

PO Box 146, Waikato Mail Centre, Hamilton 3240

Phone 07 839 5506 **Free phone** 0800 008 011 **Fax** 07 834 9982

Email info@lifeunlimited.net.nz

LIFE Unlimited Tairawhiti

(Tairawhiti–Gisborne) – www.life.nzl.org

101 Wainui Road, Inner Kaiti, Gisborne 4010

PO Box 1125, Gisborne 4040

Phone 06 863 2836 **Fax** 06 867 9354 **Email** info@lifeunlimited.net.nz

Free phone 0508 447 627

LIFE Unlimited Tauranga – www.life.nzl.org

250 Chadwick Road, Greerton, Tauranga 3112

Free phone 0800 008 011 **Phone** 07 571 6351 **Fax** 07 571 6341 **Email** mary@life.nzl.org

LIFE Unlimited Store (Rotorua) – www.life.nzl.org

110e Lake Road, Rotorua 3010

PO Box 1795, Rotorua 3040

Phone 07 349 2513 **Free phone** 0800 008 011

Fax 07 350 2367 **Email** annettec@life.nzl.org

NorthAble (Northland) – www.northable.org.nz

40 John St, Whangarei 0110

Phone 09 430 0988 **Free phone** 0508 637 200

Fax 09 438 9468 **Email** rosalie@northable.org.nz

Taranaki Disabilities Information Centre Trust

"Kimiora", 28 Young St, New Plymouth 4310

PO Box 5015, Westown, New Plymouth 4343

Phone 06 759 0019 **Email** info@taranakidic.org.nz

Thames/Hauraki Health and Disability Resource Centre Trust

609 Mackay Street, PO Box 535, Thames 3540

Phone 07 868 7099 **Email** dsgthames@gmail.com

Yes Disability Resource Centre – www.yesdisability.co.nz

3 William Laurie Place, North Shore City
PO Box 301397, Albany 0752, North Shore City
Free phone 0800 937 937 **Phone** 09 414 5360
Fax 09 414 5361 **Email** info@yesdisability.org.nz

South Island

Aspire Canterbury (Canterbury) – www.aspirecanterbury.org.nz

314 Worcester St, Christchurch 8011
PO Box 32-074, Linwood, Christchurch 8147
Phone 03 366 6189 **Fax** 03 379 5939 **Email** admin@aspirecanterbury.org.nz

Disabilities Resource Centre Queenstown (Southland) –

www.drcqueenstown.co.nz

Retail Centre, Unit 29, 159 Gorge Road, Queenstown 9300
Free phone 0800 372 786 **Phone** 03 409 0900
Fax 03 409 0628 **Email** info@drcqueenstown.co.nz

Disabilities Resource Centre Southland Inc (Invercargill) -

www.drscsouth.co.nz

192 Spey St, Invercargill 9810
PO Box 1091, Invercargill 9840
Phone 03 214 5000 **Email** info@drscsouth.co.nz

Disability Information Centre (Otago) – www.disabilityinfo.co.nz

Community House, 283 Moray Place, Dunedin 9016
Free phone 0800 693 342 **Phone** 03 471 6152 **Fax** 03 471 6159 **Email** dis.dn@xtra.co.nz

Workstar Village Community Trust (Nelson) – www.workstar.co.nz

70 Waimea Road, Nelson 7010
Free phone 0800 693 342 **Phone** 03 546 9206
Fax 03 548 9347 **Email** info@workstar.co.nz

Ngaahi kautaha NASC

'Oku fakangāue'i 'e he Potungāue Mo'ui' 'a e ngaahi kautaha NASC ke nau fengāue'aki mo e kakai ' faingata'a'ia' pea mo tokoni'i kinautolu ke 'ilo 'a 'enau ngaahi fiema'u' pea mo fakamahino'i 'a e ngaahi sēvesi tokoni 'oku ala ma'u'.

Location	NASC organisations
Northland	NorthAble (Northland Disabilities Resource Centre) – www.northable.org.nz 40 John Street, Whangarei 0110 Phone 09 430 0988 Fax 09 438 9468 Free phone 0508 637 200
Auckland	Taikura Trust – www.taikura.org.nz Level 2, 19 Charles St, PO Box 23 054, Hunters Corner Auckland 2155 Phone 09 278 6314 or 0800 824 587 (0800 TAIKURA) Fax 09 278 6315 Email info@taikura.org.nz
Waikato Tairawhiti	LIFE Unlimited Charitable Trust – www.life.nzl.org 20 Palmerston Street, Hamilton 3204 PO Box 146, Hamilton Phone 07 839 5506 Fax 07 834 9982 Email info@lifeunlimited.net.nz Disability Support Link Level 2, Monckton Bldg, Rostrevor St, Hamilton 3204 PO Box 9201, Hamilton 3240 Phone 07 839 1441 Fax 07 839 1225 Free phone 0800 55 33 99 Email dslooffice@waikatodhb.health.nz
Bay of Plenty (Tauranga)	Support Net Kupenga Hao Ite Ora 510 Cameron Rd, Tauranga 3110 PO Box 2121, Tauranga 3140 Phone 07 571 0093 Fax 07 571 0277 Email supportnetbop@bopdhb.govt.nz
Bay of Plenty (Whakatane)	Support Net Kupenga Hao Ite Ora Whakatane Hospital, Stewart Street, Whakatane 3120 PO Box 241, Whakatane 3158 Phone 07 306 0986 Fax 07 306 3073 Email supportnetbop@bopdhb.govt.nz

**Bay of Plenty
(Rotorua)**

Support Net Kupenga Hao Itē Ora

Level 3, 1143 Haupata St, Rotorua 3010
PO Box 3010, Rotorua 3046
Phone 07 349 4213 **or** 0800 262 477 **Fax** 07 349 3555
Email supportnetbop@bopdhb.govt.nz

Taranaki

Access Ability Taranaki – www.accessability.org.nz

Level 1, 36 Devon Street West, Kings Building, New Plymouth
PO Box 8377, New Plymouth 4342
Free phone 0800 758 700 **Phone** 06 758 0700
Fax 06 758 5201 **Email** nasc.taranaki@accessability.org.nz

Hawke's Bay

Options Hawke's Bay

Cnr McLeod and Omahu Rd, Hastings
PO Box 9014, Hastings 4156
Phone 06 870 7485 **Fax** 06 870 7481

Whanganui

Access Ability Wanganui – www.accessability.org.nz

244 Victoria Ave, Wanganui 4500
Free phone 0800 300 412 **Phone** 06 348 8411
Fax 06 348 0166 **Email** wanganui@accessability.org.nz

**Manawatu
Tararua
Horowhenua**

Enable New Zealand NASC – www.enable.co.nz

69 Malden Street, Palmerston North
PO Box 4547, Palmerston North 4442
Free phone 0800 362 253 **Phone** 06 353 5899 **Fax** 06 353 5874
Email nasc@enable.co.nz

Wairarapa

Focus – www.wairarapa.dhb.org.nz

Wairarapa Hospital, Blair Street, Masterton 5810
PO Box 96, Masterton 5840
Phone 06 946 9813 **Fax** 06 946 9826
Email focus@wairarapa.dhb.org.nz

**Wellington
Kapiti**

LIFE Unlimited – www.life.nzl.org

5 Bouverie St, Petone 5012
PO Box 33-145, Petone 5046
Phone 04 569 3102 **Fax** 04 569 3250
Email referrals@lifeunlimited.net.nz

Capital Support

Level 3 Guardian House, Cobham Court, Porirua 5022
PO Box 50-137, Porirua 5240
Phone 04 237 2570 **Fax** 04 237 2571

Nelson Marlborough

Support Works –

www.nmdhb.govt.nz/supportworks.aspx

1 Harley St, Nelson 7010

Free phone 0800 244 300 **Phone** 03 539 3976

Fax 03 546 3983 **Email** support.works@nmdhb.govt.nz

Canterbury

LifeLinks – www.lifelinks.co.nz

191 Woodham Road, Christchurch 8062

PO Box 2379, Christchurch 8140

Free phone 0800 866 877 **Phone** 03 365 9593 **Fax** 03 365 5244

Client groups Under 65 DSS/Mental Health

Email office@lifelinks.co.nz

Otago Southland

Access Ability Otago/Southland –

www.accessability.org.nz

L1, 10 George St, Dunedin 9016

PO Box 966, Dunedin 9054

Free phone 0800 221 700

Phone 03 477 6211 **Fax** 03 477 6251

Email otago@accessability.org.nz

Ngaahi sēvesi ki he ngaahi me'angāue' mo e fakalelei'

Ko e ngaahi kautaha ko eni 'oku hā atu 'i lalo' 'oku fakapa'anga kinautolu 'e he Potungāue Mo'ui' ke nau 'oatu ha ngaahi sēvesi fekau'aki mo e ngaahi me'angāue moe fakalelei ma'a e kakai faingata'a'ia'.

Location Equipment and modification services

Northland and Auckland

Accessible – www.accessable.co.nz

18A Frost Road, Mount Roskill, Auckland

PO Box 27 804, Mount Roskill, Auckland 1440

Phone 09 620 1700 **Free phone** 0508 001 002

Email info@accessable.co.nz

Remainder of New Zealand

Enable New Zealand – www.enable.co.nz

69 Malden Street, Palmerston North

PO Box 4547, Palmerston North 4442

Free phone 0800 171 981 **Email** enable@enable.co.nz

Ngaahi Sēvesi 'a e Pule'anga' mo e ngaahi Potungāue'

ACC – www.acc.co.nz

Phone 0800 101 996. ACC has interpreters who can help you.

Email claims@acc.co.nz

General Claims North Island:

ACC Hamilton Service Centre, PO Box 952, Hamilton 3240

General Claims South Island:

ACC Dunedin Service Centre, PO Box 408, Dunedin 9054

If you're deaf, you can contact ACC by **emailing** deaf@acc.co.nz or **fax** 0800 332 354

Health and Disability Commissioner – www.hdc.org.nz

The Health and Disability Commissioner's (HDC) role is to promote and protect the rights of those using health and disability services.

The HDC website has information in a range of languages.

PO Box 1791, Auckland 1140

Auckland – **phone TTY** (09) 373 1060

Wellington – **phone** (04) 494 7900

Other areas – **phone TTY** 0800 11 22 33

Fax (09) 373 1061

Email hdc@hdc.org.nz

Inland Revenue – www.ird.govt.nz

Information about Working for Families and other tax benefits:

Visit the "individuals and families" section of www.ird.govt.nz

Phone 0800 227 773 for Working for Families enquiries
or 0800 227 774 for general enquiries.

Deaf or hearing impaired customer fax 0800 447 755

Deaf Link free fax 0800 44 77 55

Ministry of Education, Special Education

Information about Ministry of Education, Special Education (GSE) funding and services:

Visit "special education" section at www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/SpecialEducation.aspx

Phone the Special Education Information Line 0800 622 222

Email special.education@minedu.govt.nz

Nationwide Advocacy Service – www.advocacy.hdc.org.nz

(Through the Health and Disability Commissioner's Office)

Phone 0800 555 050

Free fax 0800 2787 7678

Email advocacy@hdc.org.nz

Office for Disability Issues – www.odi.govt.nz

Ministry of Social Development

Level 6

Bowen State Building

Bowen Street

Wellington

New Zealand

Phone 04 916 3300

Fax 04 918 0075

Email odi@msd.govt.nz

Work and Income NZ – www.workandincome.govt.nz

Phone 0800 559 009

Visit www.workandincome.govt.nz for more information – including 0800 phone numbers in other languages.

If you are deaf or find it hard to talk on the phone, you can send a message to the

Deaf Link free fax on 0800 621 621 or **email** msd_deaf_services@msd.govt.nz or

TTY on 0800 111 113 or **text** 029 286 7170

Special thanks to our models:

Mose Fa'atamala

Mose jokes that he has his own netball team as he's married with four daughters. Born in Samoa, Mose lost his arm at the age of 14 when he fell from a coconut tree. He has been involved in professional sports for many years and represented Samoa at the Paralympics in the 100m, 200m, long jump and javelin. He has also competed in international sports events like the FESPIC Games in Asia and the Arafura Games in Australia. Mose works as a community educator for alcohol and drugs at Penina Health Trust.

Roman Tali Pulefolau

Roman loves riding his bike, playing at the park, kicking the soccer ball around and swimming. He is a confident swimmer and doesn't like his parents being too close to him especially when he is in the deep end of the pool! Roman has a Samoan Mum and a Niuean Dad and he and his two brothers enjoyed a family trip to Samoa in early 2010. His Dad can't wait to take the family to Niue next. Roman was diagnosed at three years old with Autism Spectrum Disorder (ASD).

(Roman Pulefolau pictured with his dad Brian)

Zepa Tauraki

Like lots of young woman, Zepa loves make up, singing and dancing. Zepa lives with her parents and brother. This Cook Island Maori family enjoys having their family visit as well as attending the Seventh Day Adventist Church in Royal Oak.

Zepa suffers epilepsy and is intellectually disabled. She is cared for full time by her Mum, Daphne, though she also enjoys going to respite where she likes meeting other people.

(Zepa Tauraki pictured with her mum Daphne)

Daniel (Tipi) Te'o

Daniel is "100% Samoan, 200% dreamer!" Living at home, Daniel works as a needs assessor for the Royal Foundation for the Blind. Daniel's a "hearty sports fan" and currently plays cricket and hockey. He also has a passion for music and recently enjoyed the buzz of rewriting and recording his own tracks thanks to the help of friends.

Daniel has been vision impaired his whole life by retinitis pigmentosa, a hereditary and degenerative eye condition. Though Daniel can now only see the difference between light and dark, a little colour and shadows, it has never changed his "perception of life and what it has to offer".

Selepa Tupa'i

Selepa is Samoan and lives with her husband Samuelu in Mangere and has a strong Christian faith. She is actively involved in church as a Sunday school teacher and loves "to praise and worship God in prayer and singing".

Selepa was a teacher before joining PIASS Trust in 2003. Her work involves supporting people with disabilities, especially elderly Pacific people. Selepa had polio when she was four years old and her favourite quote is "be faithful in prayer and do not be weary but be steadfast and strong with faith".

(Selepa Tupa'i pictured with her husband Samuelu)

